הלכות אישות פרק כ"ג (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

הלכות אישות פרק כ"ג

פרק זה עוסק בדיני הממונות השונים שבין איש לאשתו, ובמיוחד בנכסים שהאשה מכניסה (נדוניא, נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל). אף על פי שר' יואל אשר מכנה ממונות אלו מעין "שותפות", ר' יצחק קובע שאין זו שותפות, אלא הפרק דן באופנים ובקטגוריות השונים שתיקנו חז"ל בנכסים שהיא מכניסה. הנושאים העיקריים של הפרק הם:

1. תנאים שהבעל והאשה מתנים ביניהם כדי לשנות או לבטל את הזכויות הרגילות של הכתובה (מתי הם תקפים ומתי לא).

2. הדין כשהבעל הוציא הוצאות על נכסי מלוג אך טרם הספיק לאכול מהם פירות (למשל, כשהתגרשו) – מתי יכול הוא לתבוע בחזרה את הוצאותיו.

3. הלכות נדוניא – מנהגי המדינה, מתי הבטחה מחייבת באמירה (ומתי לא, בשונה מ"נחת רוח עשיתי לבעלי" שאינו שעבוד אמיתי), מה הדין כשהאשה אינה מוסרת את הנדוניא, והלכות בעל שמקבל על עצמו לזון את בת אשתו.

הלכה א'

1. לשון הרמב"ם

האשה שהתנת על בעלה לבטל זכות מדברים שזוכה בהן הבעל, אם כתב לה ועודה ארוסה אינו צריך לקנות מידו אלא כל שכתב לה קיים, ואם כתב לה אחר נישואין צריך לקנות מידו.

2. ביאור הפשט

אשה שמתנה עם בעלה לבטל אחת מהזכויות שהבעל זוכה בהן בדרך כלל (כגון להשאיר לעצמה את פירות נכסיה), הדבר תלוי במועד שבו נעשה התנאי: אם כתב לה זאת כשהיתה עדיין ארוסה (קודם החתונה), אין צורך בקנין, אלא כל מה שכתב קיים. אבל אם כתב זאת לאחר הנישואין, צריך לעשות קנין מידו כדי שהדבר יחול.

3. חידושים וביאורים

*** הלשון "כתב לה" – האם צריך דווקא בכתב?**

הרמב"ם נוקט בלשון "כתב לה" (ולא סתם אמירה בעל פה). ר' יואל אשר רוצה לומר תחילה שנראה שהתנאי חייב להיות בכתב. ר' יצחק מקשה על כך, שהרי במחילה אין צורך בכתיבה, וגם כאן לא נאמר שהוא עושה שטר בקנין, אלא שהוא כותב בעצמו. ר' יצחק מציע ש"כתב לה" פירושו פשוט הדרך שבה נהגו לעשות זאת: בשעת כתיבת הכתובה, כותב הוא בה שהוא מסכים לתנאי. ר' יואל אשר מוסיף שמפרשי הרמב"ם אחרים אכן אומרים ש"כתב לה" אינו דווקא, והוא הדין אם אמר זאת בעל פה.

*** החילוק הלמדני בין אירוסין לנישואין ומהות הקנין (מחלוקת בין ר' יואל אשר לר' יצחק):**

כיצד יש להבין את מהות התנאי, ומדוע בנישואין צריך "קנין מידו"?

*** שיטת ר' יואל אשר (שני דינים נפרדים – תנאי לעומת הקנאה):** באירוסין ובנישואין הדבר פועל בשני אופנים שונים לחלוטין מבחינה למדנית. באירוסין, כשחיוב הכתובה וזכויות הנישואין עדיין אינם קיימים, ניתן לעשות "תנאי" אמיתי המשנה את הנישואין ומשמש כמגן, כך שזכות הבעל כלל לא תחול מלכתחילה. אבל לאחר הנישואין, כבר קנה הבעל את כל הזכויות (כגון נכסי מלוג) על ידי החופה מדרבנן. עתה כבר מאוחר לעשות "תנאי" לבטל את הזכות; כשאדם אומר סתם "אני רוצה לבטל את זכותי" אין בכך תועלת. לכן, לאחר נישואין אין זה תנאי, אלא דין חדש של **הקנאה** – עליו ממש להחזיר לה או למכור לה את הזכות במתנה, ולכן צריך קנין מידו.

*** שיטת ר' יצחק (דין אחד של ויתור – שתי דרגות באופן עשייתו):** בכל מקום זהו אותו עניין: כיון שזהו "דבר שבממון", תמיד אפשר לעשות תנאי/ויתור על מה שיהיה להבא, והשאלה היא רק *כיצד* יש לעשות את התנאי. אין זו "מכירה" או מתנה בנישואין שבה הוא מקנה את זכותו לאשה, אלא בשני המקרים היסוד הוא "ויתור" על זכותו, אלא שיש שתי דרגות: באירוסין יש לו רק "זכות לזכות" (טרם קיבל אותה), ולכן קל יותר לומר "אינני הולך לקנות זאת" (כשם שאדם יכול לומר על מציאה שאינו רוצה לקנותה) בלא קנין. אבל לאחר נישואין, כשהזכות כבר בידו, נדרש מעשה חזק ורשמי יותר לעצם הוויתור. לדעת ר' יצחק, "קנין מידו" (קנין סודר, כהגבהת חגורה בכתובה) אינו מעשה של העברת חפץ או מכירת דבר, אלא טקס סמלי ורשמי (כמו "לחיצת ידיים" או "ויכרתו שניהם ברית" לדברי ר' יואל אשר) המראה שמתכוונים לדברי הוויתור ברצינות מלאה ושזו התחייבות גמורה.

הלכה ב' – ג' (הדין הראשון: תנאי על דין ודברים ועל פירות)

(הערה: בשיחה זו נידונות ההלכות בעניין "דין ודברים", "פירות" ו"פירי פירות" כהלכה ב' ותחילת הלכה ג').

1. לשון הרמב"ם

התנה שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה אם מכרה ונתנה מכרה קיים ומתנתה קיימת אבל אוכל פירותיהן כל זמן שהן ברשותה. ואם קנו מידו כשהיא ארוסה שאין לו דין ודברים בנכסיה הרי סילק עצמו מגוף הקרקע ואין לו בנכסיה פירות לעולם. ואפילו ערער על קנינו ואמר לא עלה בדעתי שאין לי פירות מפני קנין זה אלא שאם מכרה מכרה קיים שאין אדם נושא אשה בלא נכסים אין שומעין לו אלא כבר סילק עצמו מגוף הקרקע. התנה עמה שלא יאכל פירות נכסיה הרי זה אינו אוכל פירותיהן אבל מוכרין את הפירות ולוקחין בהן קרקע והוא אוכל פירותיה שלא סילק עצמו אלא מפירות נכסים אלו בלבד. התנה שלא יאכל פירות נכסיה ולא פירי פירותיהן, לוקחין הפירות וקונין בהן קרקע ולוקחין פירות קרקע זו וקונין בהן קרקע שניה והוא אוכל פירות אלו שהן פירי פירי פירות. וכן הדבר תמיד עד שיתנה עמה שלא יהיה לו לא פירות ולא פירי פירותיהן עד עולם, ואחר כך לא יהיה לו פירות בחייה, אבל אם מתה יירש הכל.

2. ביאור הפשט

אם הבעל מתנה "שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה", מועיל הדבר שאם היא מוכרת או נותנת את הנכסים המקח קיים; אבל כל זמן שלא מכרה אותם, ממשיך הבעל לאכול את הפירות. אבל אם עשו קנין על התנאי כשהיתה עדיין ארוסה, הרי סילק עצמו לגמרי מגוף הקרקע ואין לו פירות לעולם. אפילו אם יבוא אחר כך לערער על הקנין ויטען שהתכוון רק שמכירתה תהיה קיימת אך לא לוותר על הפירות – שהרי אין אדם נושא אשה בלא נכסים – אין שומעין לו, כי כבר סילק עצמו מגוף הקרקע.

אם הבעל התנה (באופן המועיל: או באירוסין בלא קנין, או בנישואין בקנין) בלשון "שלא יאכל פירות נכסיה", אסור לו לאכול את הפירות עצמם. אבל מוכרים את הפירות, קונים בהם קרקע, והוא אוכל את פירות הקרקע החדשה ("פירי פירות"), כי לא סילק עצמו אלא מן הפירות הראשונים. אם התנה גם על "פירי פירות", קונים קרקע שנייה בפירות הקרקע הראשונה והוא אוכל את "פירי פירי הפירות". וכך הלאה, עד שיתנה על פירות ופירי פירות "עד עולם", ורק אז אין לו שום פירות בחייה. אבל אפילו במקרה כזה (ובכל המקרים הקודמים), אם היא מתה – הוא יורש הכל.

3. חידושים וביאורים

*** דיוק בלשון "אם מכרה ונתנה":**

ר' יואל אשר מעיר שהרמב"ם נוקט בלשון "אם מכרה ונתנה" (ולא "מוכרת ונותנת" לכתחילה). אולם הוא מבאר שכאן אין הכוונה לדין בדיעבד (בשונה מפרק כ"ב, שם לכתחילה אסור לה למכור), שהרי כאן נעשה תנאי! אלא הרמב"ם נוקט בכך רק כשגרא דלישנא, ובאמת מותר לה למכור לכתחילה.

*** פירוש "דין ודברים":**

* *ר' יואל אשר* מפרש ש"דין ודברים" הוא לשון מדויקת: בנכסי מלוג יש גם זכויות (פירות) וגם חובות (עליו להוציא עליהם כסף). באמרו "דין ודברים" הוא אומר "לא מדובשך ולא מעוקצך" – אינו רוצה שותפות, לא את החיובים, ולא לעכב אותה מלמכור.

* *ר' יצחק* לומד ש"דין ודברים" הוא סתם ביטוי שפירושו "אין לי עסק עמך" (אין לי עסקים, תביעות או שעבודים עליך).

* שניהם מסכימים ש"אכילת פירות" אינה נכללת בלשון זו, שכן כבעל ואשה הגרים יחד פשוט שאוכלים יחד את פירות השדה, ואת זה לא ביטל במילים "דין ודברים".

*** קושיא ותירוץ על הלכה א' ("כל שכתב לה קיים"):**

ר' יואל אשר מקשה סתירה: בהלכה א' נאמר שבארוסה אין צורך בקנין אלא "כל שכתב לה קיים", וכאן בהלכה ב' רואים שבלא קנין בארוסה אינו מפסיד את הפירות (אלא רק ב"קנו מידו כשהיא ארוסה")! ר' יצחק משיב שאין זו סתירה: הלכה א' עוסקת רק באופן שבו התנאי חל (שבארוסה אין צורך בקנין), והלכה ב' נכנסת לפרטי *משמעות* דברי התנאי.

*** מדוע "קנו מידו כשהיא ארוסה" מפקיע את הפירות (סברת "אין אדם נושא אשה בלא נכסים"):**

ר' יצחק מעיר שכדי להפקיע פירות בלשון "דין ודברים", דורש הרמב"ם את שתי המעלות (החומרות): גם שיהיה בשעת "ארוסה" וגם "קנו מידו".

ר' יואל אשר משתמש בדברי הרמב"ם במקרה השני ("שאין אדם נושא אשה בלא נכסים") תחילה כ"רגלים לדבר" מדוע היה הבעל יכול לטעון שלא התכוון לוותר על הפירות (אף שלהלכה זהו דברים שבלב כנגד קנין). לאחר מכן הוא מוסיף נקודה: סברה זו של "אין אדם נושא אשה בלא נכסים" היא באמת היסוד לכך שבמקרה הרגיל (תחילת הלכה ב') אנו מפרשים ש"דין ודברים" אינו מפקיע פירות!

לגבי החילוק מדוע ב"קנו מידו כשהיא ארוסה" הוא כן מפסיד את הפירות, מבארים ר' יואל אשר ור' יצחק שהדבר תלוי בצירוף שני הדברים: 1) **הקנין:** כיון שקנין עושה את הדבר רציני (כפי שביאר ר' יצחק לעיל), אדם נותן דעתו לדבריו ומתכוון אליהם במלואם. 2) **ארוסה:** כיון שבארוסה זכות הפירות עדיין אינה קיימת כלל, וקל הרבה יותר להסתלק מזכות שעדיין לא באה לעולם (מה שאין כן בנשואה, אפילו בקנין, כבר יש לו את הפירות ואינו מתכוון לוותר עליהם). (אולם ר' יצחק מעיר שההלכה עדיין אינה ברורה לו לגמרי).

*** משמעות הסתלקותו מן הפירות – מה הרוויחה האשה? (שיטת הרמב"ם לעומת שיטת הרא"ש):**

* *התמיהה על הרמב"ם:* ר' יצחק תמה מאוד: אם צריך למכור את הפירות ולקנות קרקע כדי שיאכל את פירי הפירות, נמצא שהתנאי לא הועיל לאשה מאומה למעשה! הרי אין זה סתם נדר שלא לאכול את התפוח!

* *הביאור בשיטת הרמב"ם:* ר' יואל אשר מבאר שלבעל יש באמת שתי זכויות: זכות ב"פירות" וזכות ב"פירי פירות" (כלומר, הכוח לקחת פירות ולשתול בהם עצים חדשים). כשהבעל מסתלק רק מן ה"פירות", "קופצת" זכותו ב"פירי פירות" מיד ועולה אל

הפירות עצמם. שכן בכל תפוח טמון הפוטנציאל לשתול עץ חדש ולהוציא עוד תפוחים (פירי פירות); אילו היתה האשה אוכלת את הפירות הראשונים, ממילא היתה אוכלת את החלק המצמיח את ה"פירי פירות" השייכים לבעל! לכן יכול הוא למנוע ממנה לאכול את התפוח, כדי שימכרו את כל הפירות מלכתחילה ("מוכרין את הפירות") ויקנו קרקע (או שמא היא יכולה לדרוש ממנו לשלם עבור תשעים האחוזים הנותרים של כל תפוח). הרמב"ם מבטא זאת בלשון "לא סילק עצמו אלא מפירות נכסים אלו בלבד" – וכפי שמוסיף ר' יצחק, הפשט הוא שהבעל התכוון רק: "לא אוכל את הפירות המסוימים הללו", אך אינני מפסיד את עצם זכותי המתמשכת בנכס.

* *שיטת הרא"ש:* ר' יואל אשר מביא את הרא"ש הלומד שלא כרמב"ם. הרא"ש אומר שכשאומר "שלא יאכל פירות נכסיה", פירושו שלאשה יש אכן הזכות הראשונה לאכול את הפירות תחילה ולשבוע. רק אם אינה אוכלת הכל ומשיירת ("וששיירו מהם"), על אותם "שיריים" יש לבעל זכות שימכרום כדי לעשות מהם "פירי פירות". ר' יצחק סבור שפירוש הרא"ש הגיוני הרבה יותר מבחינת הסברא, אך הוא מעיר שהוכנסה כאן הלכה שלמה לתוך הדברים שאינה מופיעה בלשון.

*** שרשרת פירי פירי פירות עד עולם:**

ר' יצחק מעיר שהדין של מכירה שוב ושוב לשם "פירי פירי פירות" נראה מוזר ("פורים גדול עוד יותר"). בדרך כלל בקנין הולכים אחר האופן שבו בני אדם מבינים את הלשון, וכשאדם אומר "פירות" אינו חושב על חכמות כמו "פירי פירי פירות". ר' יואל אשר ור' יצחק מוסיפים ש"לוקחין הפירות" אין פירושו שכופים אותם לעשות כן, אלא שלבעל יש זכות לדרוש זאת; אם אינו דורש, אין עושים דבר.

*** מדוע הוא יורש לאחר מותה:**

ר' יואל אשר ור' יצחק מבררים מדוע "אבל אם מתה יירש הכל" מוסב על כל שלושת המקרים (הן "דין ודברים אין לי", הן "לא אוכל פירות", והן "עד עולם"). זכות הירושה היא זכות נפרדת שעליה לא התנה. התנאי העניק לאשה רק את הזכות למכור את הנכסים בחייה; אם אכן מכרה אותם, אין לו בהם חלק, אבל אם לא מכרה ונשארו, הם עוברים אליו לאחר מותה על פי דיני הירושה הרגילים.

הלכה ג' – ז' (תנאי על ירושת הבעל וצירוף כל התנאים)

(הערה: בשיחה זו נידון דין התנאי על ירושה כהלכה ג', והסוף כהלכה ז').

1. לשון הרמב"ם

התנה עמה שלא יירשנה, הרי זה לא יירשנה, אבל אוכל פירות בחייה. וכן אם התנה עמה שיירש מקצת נכסיה, וכן אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסים לבית אביה, הכל קיים. במה דברים אמורים? בשהתנה עמה קודם שתינשא, שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהיה ראויה לו. אבל אם התנה עמה אחר שנישאת, תנאו בטל ויירשנה כמו שביארנו. התנה עמה אחר נישואין שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה ולא בפירי פירותיהן עד עולם בחייה ובמותה, הרי זה אינו אוכל פירות כלל, אבל אם מתה יירשנה כמו שביארנו.

2. ביאור הפשט

אם הבעל התנה במפורש שלא יירשנה, אכן אינו יורשה, אבל ממשיך לאכול את הפירות בחייה (כי התנה רק על הירושה). וכן אם התנה לרשת רק חלק מנכסיה, או התנה שאם תמות בלא בנים יחזרו הנכסים לבית אביה – כל התנאים הללו תקפים ("הכל קיים"). אבל זהו דווקא כשעשה את התנאי לפני החתונה ("קודם שתינשא"), שכן ירושה הבאה לאדם שלא ממשפחתו, אפשר להתנות שלא לרשתה קודם שתהיה ראויה לו. אבל אם עשה את התנאי לאחר החתונה ("אחר שנישאת"), תנאו בטל והוא יורשה.

אם הבעל מתנה עם אשתו לאחר נישואין (בקבלת קנין) שאין לו שום דין ודברים בנכסיה, לא בפירות ולא בפירי פירות עד עולם, הן בחייה והן במותה – מועיל התנאי לכך שאינו אוכל פירות כלל, אבל אם מתה – יורשה, כי על ירושה אין התנאי מועיל לאחר נישואין.

3. חידושים וביאורים

*** התנאי של "יחזרו נכסים לבית אביה":**

ר' יואל אשר מעיר שתנאי זה אינו רק הסתלקות שלילית ("לא יירשנה"), אלא מוסיף פרט של קביעה מי כן יירש (אביה). ר' יצחק מבאר את הרקע המעשי לתנאי כזה בכתובה: אב נותן נדוניא גדולה לבתו. אם חלילה תמות צעירה בלא ילדים, האב מתרעם על כך שכל כספו יעבור למשפחה זרה (הבעל). כשיש ילדים אין זה מפריע לו, כי הכסף נשאר אצל נכדיו, אבל בלא ילדים הוא רוצה להבטיח בתנאי שהכסף יחזור אליו.

*** החילוק בין ירושה לתנאים אחרים – מדוע קנין אינו מועיל לאחר הנישואין (שיטת הרמב"ם):**

ר' יואל אשר שואל מה הדין אם עושים את התנאי על הירושה *לאחר* הנישואין אך ב"קבלת קנין" (שבפירות אכן הועיל בהלכה א'). ר' יצחק משיב שבירושה אפילו קנין אינו מועיל לאחר החתונה.

ר' יצחק ור' יואל אשר מוציאים את יסוד הרמב"ם (המופיע בפרק י"ב): כל תנאי כתובה ניתנים לשינוי, חוץ משני דברים – עונה (שהיא צער הגוף ואינה דבר שבממון) וירושת הבעל. אף שהרמב"ם סובר שירושת הבעל היא מדרבנן, נתנו לה חז"ל את הגדר החזק של ירושה מדאורייתא ("עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה"), שהתורה קוראת לה "חוקת משפט" – חוק שאדם אינו יכול לשנותו.

משום כך עורך הרמב"ם איזון נפלא: כיון שבעצם זוהי רק תקנת חכמים ("נחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו"), אם הוא עושה את התנאי *לפני* הנישואין ("קודם שתהיה ראויה לו"), טרם שקיבל את הזכות כלל, הוא מכניס את התנאי לתוך הנישואין

עצמם, כך שכאשר יגיעו הנישואין לא תגיע אליו תקנת חכמים של הירושה כלל. אבל משנשא כבר ("אחר שנישאת") וזכות הירושה כבר חלה עליו, היא מקבלת דין ירושה מדאורייתא ("חוקת משפט"), ואז תנאו בטל – אפילו בקנין – כי אי אפשר להתנות על דין ירושה.

*** שיטת הראב"ד וראשונים אחרים בתנאי על ירושה:**

* ר' יואל אשר מזכיר תחילה שיש ראשונים הסוברים שירושת הבעל היא מדאורייתא, ולדעתם לעולם אין אפשרות להתנות עליה (אפילו לפני אירוסין), כשם שאדם אינו יכול להתנות שבנו לא יירשנו.

* לאחר עיון בראב"ד במקום (האומר: "לפי שסילק הירושה לאחר מותו ואין הקנאה לשום אדם"), מבררים ר' יצחק ור' יואל אשר את שיטת הראב"ד (כפי שראו גם בפרק י"ב): דבר מעניין הוא שאף שהראב"ד סובר שירושת הבעל היא דאורייתא, אין מפריע לו דין מתנה על מה שכתוב בתורה, והוא כלל אינו סובר כחידוש הרמב"ם ש"חוקת משפט" אוסרת להתנות על ירושה. בגמרא נראה שאי אפשר לוותר על ירושה לאחר נישואין, והשאלה היא מדוע. הרמב"ם סבר שבקנין היה צריך להועיל (כבכל שאר הדברים), ולכן חידש הרמב"ם תורה חדשה שלירושה יש דין מיוחד ("חוקת משפט"). אולם הראב"ד מודה להלכת הרמב"ם שלפני נישואין אפשר להסתלק ולאחר נישואין אין זה מועיל (אפילו בקנין), אלא שהוא נותן טעם שונה לגמרי, טכני, בעצם הקנין: מה פירוש שמקנים את הירושה – למי מקנים אותה ("אין הקנאה לשום אדם")? קנין הוא דבר ממשי שבו מקנים לחברו זכות, אבל כאן (בחייה) זכות הירושה עדיין אינה קיימת עד שתמות (בעיה של "דבר שלא בא לעולם"). זהו רק כמו "ויתור", ואפשר לוותר רק על דבר שכבר בידו, לא סתם לאוויר העולם; לכן סובר הראב"ד שזהו רק "קנין דברים".

*** מדוע חוזר הרמב"ם על ההלכה בסוף הלכה ז':**

ר' יואל אשר שואל מדוע צריך הרמב"ם לחזור על הדין "התנה עמה אחר נישואין שלא יהיה לו דין ודברים... בחייה ובמותה", והרי כבר אמר לעיל את כל ההלכות הללו. הוא משיב שהרמב"ם בא לחדש שאפילו כשמצרפים את כל הזכויות יחד (הסתלקות מנכסים, פירות, פירי פירות וירושה) בקבלת קנין, לא נאמר (הוה אמינא) שאגב שהוא מפסיד את כל שאר הזכויות מפסיד גם את הירושה (בשונה מתנאי על ירושה בלבד). לכן אומר הרמב"ם שהירושה נשארת תמיד. ר' יצחק מעיר שהמגיד משנה אומר שדברי הרמב"ם כאן "פשוט".

*** סיכום הלכות התנאים:**

ר' יצחק מסכם את התנאים עד כאן: 1) **מתי עושים את התנאי:** לפני נישואין אין צורך בקנין, לאחר נישואין צריך קנין. 2) **שני סוגי התנאים:** האחד על פירות (שבו נכנסים הפרטים שפירי פירות נשארים תמיד עד שמסתלקים מהם במפורש עד עולם), והשני ירושה, שאפשר להוציאה רק לפני נישואין בשל ההלכה המיוחדת שאין להתנות על ירושה לאחר נישואין.

הלכה ח' (הוצאות הבעל על נכסי מלוג – כשאכל כשיעור)

1. לשון הרמב"ם

הבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג, בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט, אפילו אכל גרוגרת אחת דרך כבוד, או שאכל דינר אחד אפילו שלא דרך כבוד, ואפילו לא לקח בפירות מה שהוציא אלא חבילה של זמורות, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו ולקח בהן קרקע ואכל פירותיה כשיעור, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל.

2. ביאור הפשט

בעל שהוציא הוצאות להחזקת נכסי המלוג של אשתו, בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט – אפילו רק גרוגרת אחת "דרך כבוד" (בישיבה בסעודה קבועה), או שווי של דינר אפילו "שלא דרך כבוד" (אפילו כחטיף), או שלקח רק חבילה של זמורות תמורת הפירות – הדין הוא: מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק, והבעל הוציא הוצאות לנסוע להביאם או להוציאם מיד מי שהיו אצלו, וקנה בהם קרקע ואכל ממנה פירות כשיעור (גרוגרת דרך כבוד או דינר שלא דרך כבוד), גם כן הדין הוא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל".

3. חידושים וביאורים

*** הסברא של "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל":**

ר' יואל אשר ור' יצחק מבארים שמשהיתה לבעל הנאה כלשהי (אכל את השיעור), אין נכנסים לחשבונות כמה השקיע וכמה הרוויח. הוא כבר נכנס ל"עסק" כבעל הבית על הנכסים. לכן, אם הם מתגרשים כעת, אינו יכול לתבוע בחזרה את הוצאותיו בטענה שכמעט לא אכל כלום, ולהיפך, גם היא אינה יכולה לטעון שלקח יותר מדי פירות ביחס להוצאותיו המועטות.

*** החידוש שבמקרה השני (נפלו לה כספים במקום רחוק):**

ר' יואל אשר אומר תחילה שהחידוש הוא שאין שיעור למרחק שנסע. אולם ר' יצחק קובע את עיקר החידוש: במקרה השני לא הוציא הבעל את ההוצאות *ישירות* על השדה (השדה נקנה רק אחר כך), אלא הוציא כסף כדי להשיג את הירושה בכלל (למשל לניהול הליך משפטי במקום רחוק כדי להוציא את הכסף). אף על פי כן, משקנה בו קרקע ואכל ממנה כשיעור, נכללות גם ההוצאות הקודמות בכלל זה ואינו יכול להוציאן ממנה.

הלכה ט' – י"ב (הוצאות הבעל כשלא אכל כשיעור, דין מורדת, ונכסי אשתו קטנה)

(הערה: בשיחה זו נידון דין נכסי אשתו קטנה כסוף הלכה י"ב).

1. לשון הרמב"ם

הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מכשיעור, שמין כמה השביח ושואלין אותו כמה הוציא. אם השבח יתר על ההוצאה, יישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה. ואם ההוצאה יתירה על השבח, אין לו מן ההוצאה אלא כשיעור השבח ובשבועה. במה דברים אמורים? במגרש. אבל האשה שמרדה על בעלה, אפילו אכל הרבה, שמין לו כמה אכל ופוחתין אותו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה אחר שיישבע ונוטלו, שלא הקנה לה כדי שתיטול ותצא מעצמה. וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה... רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח ושמין לו כאריס.

2. **ביאור הפשט**

אם הבעל הוציא הוצאות על נכסי המלוג ולא אכל כלום, או אכל פחות מכשיעור, שמים כמה עלה ערך הנכסים (שבח) ושואלים אותו כמה הוציא (הוצאה). אם השבח יתר על ההוצאה, נשבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל את ההוצאה בלבד. אם ההוצאה יתירה על השבח, מקבל רק כשיעור השבח, גם כן בשבועה (נמצא שהוא נוטל תמיד את הסכום הקטן). זהו דווקא כשהבעל מגרשה מעצמו (במגרש). אבל במורדת (שבשל כך באים לידי גט), אפילו אם כבר אכל פירות הרבה, שמים כמה אכל, מנכים זאת ממה שמגיע לו עבור הוצאותיו, והוא נשבע ונוטל את היתרה – כי לא הקנה לה את הוצאותיו באופן שתוכל ליטלן ולצאת מעצמה.

אדם שנשא קטנה שיכולה למאן, והוציא הוצאות על שדותיה, ואחר כך מיאנה ויצאה: רואים שלושה דברים – כמה אכל, כמה הוציא, וכמה השביח השדה (שבח) – ושמים לו כאריס.

3. **חידושים וביאורים**

* **הקושיא על השבועה כשהשבח יתר על ההוצאה:**

ר' יצחק ור' יואל אשר עומדים על קושי: כשהשבח יתר על ההוצאה (למשל השקיע 100 דולר והשדה השביח ב-200 דולר), הרי הוא נוטל רק את הסכום הקטן (100 דולר). אם כן, מדוע עליו להישבע "כמה הוציא"? ר' יצחק מעיר שזהו דין כללי בכל "יורד לשדה חבירו שלא ברשות" (בשדה שאינה עשויה ליטע), שהכלל בו הוא "ידו על התחתונה" (הוצאה או שבח, הפחות מביניהם). ר' יואל אשר רוצה לומר שעליו להישבע משום שהשדה שלה והוא "המוציא" ממנה. אולם ר' יצחק נשאר בדעתו שהטעם מדוע עליו להישבע כאן עדיין אינו ברור לו לגמרי.

* **החילוק בין מגרש למורדת ("שלא הקנה לה וכו'" – סברת הדעת):**

ר' יצחק מבאר את היסוד והיושר שבדברי הרמב"ם: כשבעל משקיע הוצאות בנכסי אשתו, הוא כאילו מקנה לה את ההוצאות אדעתא דהכי שהם נשואים והוא יאכל את הפירות כל זמן שהיא אשתו. אם *הוא* מחליט לגרשה (במגרש), הוא מפסיד את הוצאותיו אם אכל אפילו מעט (כשיעור), או מקבל רק את הפחות שבין הוצאה לשבח אם לא אכל. אבל כש*היא* מורדת וכופה את הגט בהתנהגותה, אומרים שהבעל מעולם לא התכוון להשקיע את כספו (למשל מיליון דולר, ולהוציא רק אלף דולר פירות) על דעת שהיא תוכל מחר להחליט בעצמה לחדול מלהיות אשתו, לחזור לביתה ולהרוויח את הוצאותיו. לכן במורדת אסור שהבעל יפסיד דבר: מחשבים את הוצאותיו, מנכים את הפירות שכבר אכל, והיא חייבת להחזיר לו את כל ההפרש.

* **מה פירוש "שמין לו כאריס" בקטנה?**

ר' יצחק ור' יואל אשר מבררים שכאן בקטנה הדין שונה מבגדולה. "כאריס" אין פירושו רק לקבל בחזרה את ההוצאה או את השבח (הפחות/היתר). אריס הוא יותר מפועל; הוא מקבל אחוז מסוים מתוצרת השדה כפי המקובל לשלם לאריסים המקומיים באותה עיר. הכלל בהלכה הוא ש"יורד לשדה חבירו ברשות" (או בשדה העשויה ליטע) מקבל שכר כאריס.

* **הקושיא והחילוק בין גדולה (מורדת/מגרש) לקטנה (ממאנת):**

* *הצד הראשון של ר' יצחק:* מדוע מקבל הבעל בקטנה יותר ("כאריס") מאשר בגדולה מורדת (שבה הוא מקבל רק את הוצאותיו)? בגדולה הוא מקבל פחות כי האשה יכולה לטעון "לא ביקשתי ממך לעבוד". אבל בקטנה אין זו כלל אשמתו שהיא יוצאת — הוא נשא כדרך כל הארץ והיתה לו רשות מלאה לעבוד בשדה. ר' יצחק רוצה לפיכך להעלות סברה שאולי בגדולה שנעשית מורדת יש לפחות מעט אשמה מצד הבעל, מה שאין כן בקטנה הממאנת.

* *תירוץ הגמרא (השקעה בלא מורא):* ר' יצחק ור' יואל אשר מביאים את טעם הגמרא, שהוא ההגיוני ביותר: בקטנה קיים סיכון ידוע ויומיומי שהיא יכולה לצאת בכל רגע על ידי מיאון, כי מיאון הוא דבר קל ולגיטימי (בשונה ממורדת בגדולה, שאינה שכיחה והיא הליך קשה מאוד שבו מכריזים עליה בבתי הכנסת). אם לא יהיה הבעל מובטח לחלוטין ברווח טוב ("כאריס"), יתרשל ואיש לא ישקיע לעולם דבר ולא יעבוד בנכסי אשתו קטנה. לכן הרגיעוהו חכמים ונתנו לו את הדין המלא של אריס.

* **[סטייה: חקירה למדנית – האם הבעל חייב להוציא הוצאות על נכסי מלוג, וסיכום הסוגיא]:**

* *ר' יצחק* שואל: היכן כתוב שהבעל *חייב* להשקיע הוצאות בנכסי מלוג? *מותר* לו להשקיע כדי לאכול פירות, אבל אינו חייב! אם אינו רוצה לזרוע את השדה, אכן לא תצמח תבואה (מי שטרח בערב שבת וכו'), אך אין זו בעייתו.

* *ר' יואל אשר* סובר שכיון שבנכסי מלוג ה"גוף" (הקרן) שלה (בשונה מנכסי צאן ברזל שבהם הבעל חייב באחריות), מוטל עליו חיוב שלא לקלקל את הקרן. ממילא, אם הוא אוכל את הפירות שנה שלמה, עליו לדאוג לקרן שלא תיחרב על ידי שימושו.

* *ר' יצחק* משיב ששדה אינה מתקלקלת מאי-זריעה; היא פשוט אינה מצמיחה. ובנוגע למה שרוצה ר' יואל אשר לומר, שכל תקנת נכסי מלוג היא רק זכות לבעל (ואילו היה חייב להוציא כסף, היתה זו זכות גם לאשה), משיב ר' יצחק שאין צורך לכופו כלל: "מן הסתם הוא רוצה!" זהו עסק טוב — הוא מקבל שדה ("קרן") בחינם, ועליו רק להשקיע את העבודה כדי ליטול את הפירות.

* *סך הכל של ההלכות לפי השקפת ר' יצחק:* כיון שהבעל עושה כאן "עסק" בשדה של אחר (של אשתו), הכלל הוא שאם כבר אכל פירות והרוויח מעט כסף (אפילו מעט), אינו יכול לבוא בטענות בשעת גירושין — הוא עשה את עסקו ולא עלה יפה. אבל אם לא אכל כלום, הגנו חכמים על השקעתו לפי שלוש הדרגות: 1) במגרש רגיל — מקבל הוצאה או שבח (הפחות שבהם); 2) במורדת — מקבל את כל הוצאתו; 3) בקטנה ממאנת — מקבל עוד יותר, "כאריס".

הלכה י"א – י"ב (מנהגי נדוניא וכוחו של מנהג המדינה)

(הערה: בשיחה זו מכונה קטע זה לעתים הלכה י"ג-י"ד ולעתים הלכה י"א-י"ב).

1. לשון הרמב"ם

מנהגות רבות יש בנדוניא. יש מקומות שנהגו שיכתבו בכתובה הנדוניא ביתר על דמיה בשליש או בחומש או במחצה, כגון שתהיה הנדוניא מאה וכותבין שהכניסה מאה וחמשים כדי להרבות בפני העם, וכשתבוא לגבות לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתוב בפחות, ואם פסקה להכניס לו במאה כלים נותנת שוה מאה ועשרים. ויש מקומות שנהגו לכתוב שוה בשוה. ויש מקומות שנהגו שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב שתתקשט בו הכלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן. ויש מקומות שיכניס האיש שום משלו לאשה ויצטרף לנדוניתה להתנאות בו. הנושא סתם כותב ונותן כמנהג המדינה, וכן היא שפסקה להכניס נותנת כמנהג המדינה, וכשתבוא לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה כמנהג המדינה. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן מנהג המדינה עיקר גדול ועל פיו דנין, והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.

2. ביאור הפשט

יש מנהגים רבים ושונים בעניין הנדוניא:

1. מקומות שבהם כותבים בכתובה סכום גדול יותר ממה שהכניסה באמת (בשליש, בחומש או במחצה יותר — למשל, היא מכניסה 100 וכותבים 150) כדי שייראה גדול בעיני הבריות ("להרבות בפני העם"). כשהיא באה לגבות את הכתובה, היא מקבלת רק את ה-100 האמיתיים.

2. מקומות שבהם כותבים פחות: אם התחייבה להכניס כלים בשווי 100 (וכך כותבים), עליה לתת למעשה שווי 120.

3. מקומות שבהם כותבים בדיוק את הסכום ("שוה בשוה").

4. מקומות שבהם החתן נותן סכום כסף קצוב לפי שיעור הנדוניא שהכלה מכניסה, כדי שהכלה תוכל להתקשט ולקנות בשמים וכיוצא בזה.

5. מקומות שבהם הבעל מוסיף לנדונייתה סכום מכספו ("שום משלו") כמתנה לה, כדי להתנאות בו.

מי שנושא "סתם" – בלא התנאה מסוימת – כותב ונותן כמנהג המדינה (מנהג העיר). וכן כשהיא התחייבה (פסקה) להכניס נדוניא, וכשהיא באה לתבוע את כתובתה, הכל הולך אחר מנהג המדינה. בכל הדברים הללו מנהג המדינה הוא יסוד גדול שעל פיו פוסקים, אך רק בתנאי שהמנהג פשוט בכל העיר.

3. חידושים וביאורים

*** השוואה למנהגים של ימינו ("להרבות בפני העם"):**

* ר' יואל אשר משווה זאת למנהג בבתי כנסת מסוימים שבהם מוכרים עליות ומכריזים "עשרת אלפים" כשהכוונה באמת לעשרה דולר. הוא מזכיר גם שאצל הספרדים כותבים סכומים עצומים בכתובה כחגיגה (אף שר' יצחק מעיר שאולי שם אלו סכומים אמיתיים).

* ר' יצחק מעיר שגם אצלנו (האשכנזים) כותבים סכום קבוע בכתובה שאינו תואם את המציאות, אבל אין זה "להרבות בפני העם", כי כותבים לכל אחד בדיוק אותו סכום, וממילא אין בכך שום התפארות. הרמב"ם מדבר על מקום שבו כל אחד נותן סכום שונה, ומנפחים אותו באחוז מסוים.

*** מדוע אין זה "דברים שבלב" או שקר?**

החברותא דנים בפסיכולוגיה שבדבר: אם כל העיר יודעת שכותבים 50% יותר, את מי מרמים כאן? ר' יואל אשר אומר בבדיחות שכל אחד חושב שהערים על השיטה. ר' יצחק משיב שזה חייב להיות דבר הידוע לכל ("בלבו ובלב כל אדם"), שאם לא כן היה הבעל חייב באמת לשלם את ה-150 מדין "דברים שבלב אינם דברים"! אלא כיון שזהו מנהג המדינה הידוע, אין זה שקר (זה מוסרי, כי כולם יודעים את הקוד), ובכל זאת "מאה וחמישים" נשמע יפה יותר בפני הציבור מאשר "מאה".

*** המנהג לכתוב פחות ("לכתוב בפחות"):**

מדוע יכתבו פחות ממה שנותנים? ר' יואל אשר מציע שאלו היו אנשים עדינים שהלכו לקיצוניות ההפוכה (אולי מפני עין הרע, או מפני מסים). ר' יצחק מפרש זאת יפה על דרך פרשת השבוע (פרשת חיי שרה): יש מדת עפרון (המדבר גדולות — "ארבע מאות שקל כסף" — כמו המנהג הראשון), ויש מדת אברהם אבינו והצדיקים ש"אומרים מעט ועושים הרבה". מבחינה הלכתית פירוש הדבר שאם כלה במקום כזה התחייבה בכתובה לתת 100, כופים אותה בבית דין לתת 120!

*** המנהג של "שוה בשוה":**

ר' יצחק משווה זאת למעשה הידועה בשני היהודים ברכבת ("לאן אתה נוסע? לקרקוב. אתה אומר קרקוב כדי שאחשוב שאתה נוסע ללמברג, אבל באמת אתה נוסע לקרקוב — למה אתה משקר?!"). כלומר, לאחר כל התחבולות של כתיבת יותר או פחות, יש מנהג פשוט לכתוב את האמת.

*** תוספת מכספי החתן לנדוניא ("יכניס האיש שום משלו") – הכתובות של ימינו:**

במנהג האחרון, שבו החתן מוסיף מכספו לנדוניית הכלה, מבררים ר' יצחק ור' יואל אשר שזוהי מעין מתנה מחיים (ולא עיקר הכתובה עצמו). הם מראים שזהו בעצם המקור לכתובה שלנו כיום

(תוספת כתובה / נדוניא), שבה כתוב שהכלה מכניסה סכום ("דהנעלת ליה... מאה") והחתן מוסיף מצדו עוד כנגד זה ("ומוסיף לה מדיליה... מאה").

*** כוחו של מנהג כנגד דיבור:**

ר' יואל אשר מדגיש עד כמה כוח המנהג חזק כאן. המנהג הולך ממש כנגד הדברים שהאדם הוציא מפיו (למשל, אמרו וכתבו מאה, ותובעים רק חמישים, או שצריך לתת מאה וחמישים). "על פיו דנין" פירושו שהמנהג גובר על מה שנאמר למעשה, ויוצר חיוב ממון אמיתי.

*** מנהג פשוט בכל המדינה – ולא מפוצל לפי קהילות:**

ר' יואל אשר מוציא נקודה חשובה: כשקוראים "יש מקומות", היינו חושבים כיום שהכוונה לויז'ניץ, בעלז, סאטמר וכדומה. אבל הרמב"ם אומר במפורש להיפך: "והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה" (מדינה פירושה עיר). הרמב"ם אינו סובר שיש לפצל מנהגים ("לא תתגודדו"). אי אפשר להפוך מנהג למקומי ולטעון "אצלנו בבית הכנסת הפינתי או בשטיבל שלי נוהגים כך". ר' יצחק מוסיף שזה תואם את שיטתו הכללית של הרמב"ם (כמו בפשטות הש"ס בכל ישראל). אם בעיר אחת חלק נוהגים כך וחלק כך, אין "סתם", ואי אפשר להוציא בזה ממון, כי כדי שמנהג יוכל ללכת כנגד דברים מפורשים וליצור חיוב ממון, עליו להיות מנהג ברור של כל העיר.

*** [סטייה: מנהגים מזויפים ולבן הארמי]:**

ר' יצחק מעיר שפעמים רבות אנשים מכנים דבר "מנהג" כשאין זה מנהג כלל, אלא כפי שאמר לבן הארמי "לא יעשה כן במקומנו" – הוא עצמו המציא מנהג הפוך לצרכיו. ר' יואל אשר מוסיף שלעתים אכן נעשה הדבר מנהג בבית כנסת רק משום ש"דיקטטור" אחד הנהיג אותו שם.

הלכה י"ג – י"ד (דברים הנקנין באמירה בשידוכין וגדריהם)

1. לשון הרמב"ם

איש ואשה שהיו ביניהן שידוכין, ואמר לה כמה את מכנסת לי כך וכך, ואמרה לו וכמה אתה נותן לי או כותב לי כך וכך, וכן האב שפסק על ידי בנו ובתו, כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך, ועמדו וקידשו, קנו אותן הדברים ואף על פי שלא היה ביניהן קנין מידם, ואלו הן הדברים שנקנין באמירה. במה דברים אמורים בשפסק האב לבתו בין גדולה בין קטנה, והאב לבנו, ובנישואין הראשונים, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומרוב שמחתו בנישואין הראשונים גמר ומקנה לו באמירה. אבל אח שפסק לאחותו, או אשה שפסקה לבתה, וכן שאר קרובים, או האב שפסק לבנו או לבתו בנישואין שניים, לא קנו אותן הדברים עד שיקנו מידי הפוסק שיתן כך וכך.

2. ביאור הפשט

כשאיש ואשה מסכמים ביניהם שידוכין (או שני האבות מסכמים עבור בנם ובתם) כמה כל צד ייתן או יכתוב, ואחר כך עומדים ומקדשים, חלות כל ההבטחות ומקבלות תוקף של קנין – אף שלא נעשתה עליהן שום קבלת קנין. אלו הם הדברים הנקנים באמירה בלבד ("נקנין באמירה").

הדין שקונים באמירה בלבד נוהג רק כשאב מתחייב לבתו (בין גדולה בין קטנה) או לבנו, ורק בנישואיהם הראשונים. הטעם הוא שאדם קרוב מאוד לבנו, ומרוב שמחה בנישואין הראשונים הוא גומר בדעתו ומקנה באמירה. אבל אם אח מתחייב לאחותו, אם לבתה, או קרובים אחרים (דוד, גיס), או אפילו אב בנישואיו השניים של ילדו (זיווג שני) – אין לאמירה שום תוקף עד שעושים קבלת קנין ממשית מן המתחייב.

3. חידושים וביאורים

*** פירוש "שידוכין" ו"פוסק":**

ר' יצחק מזכיר ש"שידוכין" בלשון חז"ל והרמב"ם אין פירושו "פגישות היכרות", אלא בירור והסדרת הפרטים ועניני הממון לפני החתונה. המילה "פוסק" ברמב"ם פירושה התחייבות לסכום כסף קצוב.

*** מדוע נקנה באמירה? (שמחה ורצינות לעומת תנאי):**

ר' יואל אשר ור' יצחק דנים בגדר "דברים הנקנין באמירה" לאחר "עמדו וקידשו". ר' יואל אשר רוצה לומר תחילה שהקידושין נעשים "על דעת" ההסכם (בחשבון שזו העסקה). ר' יצחק דוחה את הלשון "על תנאי", כי הקידושין עצמם אינם תלויים בשום תנאי. אלא הפשט הוא שמעמד הנישואין הוא החלטה גדולה ורצינית ושמחה גדולה, וכשמקדשים לאחר שיחה רצינית כזו, מניחים שהתכוונו לכך ברצינות ולא סתם דיברו, ולכן האמירה עצמה פועלת קנין.

*** הניגוד למנהג המדינה:**

ר' יואל אשר מציב ניגוד חד בין הלכה י"ב להלכה י"ג: במנהג המדינה (כשמכריזים סכומים גדולים בכתובה לשם כבוד), כשכל הקהילה מעורבת, זהו "הצגת ליצנים" והכל מזויף. כאן לעומת זאת (בהלכה י"ג), כששני אנשים (החתן והכלה או המחותנים) יושבים בפרטיות ומקיימים שיחה רצינית על הכספים, הם מתכוונים לכך במאה אחוז ברצינות, ולכן הדבר מחייב אפילו בלא קנין!

*** מציאותיות ההלכה בחיי היומיום (נישואין שניים וקרובים אחרים):**

ר' יצחק ור' יואל אשר מתפעלים מכמה ההלכה מציאותית ונכונה פסיכולוגית:

1. *נישואין שניים:* בחתונה שנייה כבר אין אותה התרגשות ושמחה (ר' יצחק מתבדח שאין מקבלים מתנות כפולות בחתונה שנייה).

2. *אב לעומת קרובים אחרים:* כשדוד בא לחתונה (או מתחייב לשלם שכר לימוד) ומפזר הבטחות, אין לכך שום ערך – הוא רק אומר, אינו מתכוון לשלם. אבל אב, אפילו כשאין לו כסף, יתאמץ

וישלם את מה שהבטיח. ר' יואל אשר משווה זאת להלכה קודמת שבה ראינו חילוק דומה לגבי אב שנעשה ערב לכתובת בנו.

הלכה ט"ו (מתי חלה ההתחייבות, והדין ביבום)

1. **לשון הרמב"ם**

האב שפסק על ידי בתו לא קנת הבת המתנה עד שיכנוס אותה בעלה, וכן הבן לא קנה עד שיכנוס, שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לכנוס. לפיכך הפוסק מעות לחתנו ומת קודם שיכנוס ונפלה לפני אחיו ליבום, יכול האב לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן, ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני חכם.

2. **ביאור הפשט**

כשאב מתחייב כסף לבתו או לבנו, אין הילד קונה את המתנה מיד בקידושין, אלא רק בנישואין ("עד שיכנוס"), כי כל המתחייב כסף עושה זאת רק על דעת שאכן יינשאו. לפיכך, אם אב התחייב כסף לחתנו, והחתן מת לאחר האירוסין קודם החתונה, והכלה נופלת לפני אחיו ליבום – יכול האב לומר ליבם: "לאחיך רציתי לתת, אבל לך איני רוצה לתת", אפילו אם האח הראשון היה עם הארץ והשני חכם.

3. **חידושים וביאורים**

* **מבנה המתנה (מדוע היבם או הבת אינם יכולים לתבוע):**

ר' יואל אשר ור' יצחק מבארים את עומק ההלכה. היה אפשר לחשוב שכשהאב מתחייב כסף לבתו ("פסק על ידי בתו"), הבת קונה תחילה את המתנה באירוסין ואחר כך מכניסה אותה לבעל. אילו היה כך, היה היבם יכול לבוא ולטעון: "מבחינה טכנית נתת את הכסף לבתך, הוא כבר כספה, וכיון שאני נושא אותה עכשיו לאשה ביבום, הכסף מגיע לי!" לכן מלמדנו הרמב"ם שלא: אפילו כשההתחייבות נקשרת באמירה בשעת הקידושין, המתנה עצמה אינה חלה עד הנישואין ("על מנת לכנוס"). וכיון שהנישואין עם החתן הראשון מעולם לא התקיימו, המתנה טרם חלה.

ר' יצחק מתאר את הטענה: אפילו אם הבת מבקשת מאביה "הבטחת לי כסף לחתונתי", יכול האב להשיב: "הבטחתי לך כסף לחתונתך עם יענקל; לאחיו של יענקל לא הבטחתי. את יכולה להינשא, אבל איני חייב לתת כסף."

* **החידוש של "עם הארץ והשני חכם" והפסוק "יקום על שם אחיו":**

הרמב"ם מוסיף חידוש שאפילו אם החתן הראשון היה עם הארץ והאח השני (היבם) הוא תלמיד חכם – שלפי חשבוננו הוא בעל טוב יותר והאב היה אמור לרצות לתת עוד יותר – אין האב חייב לתת. הוא יכול פשוט לטעון שאינו רוצה (ר' יצחק מתבדח: "הוא אוהב עמי הארצות").

ר' יואל אשר ור' יצחק מעירים גם שהפסוק ביבום "יקום על שם אחיו המת" פירושו רק שהיבם מקבל את הכתובה הקיימת כבר מן האח הראשון, אך אין פירושו שהוא נעשה ממש "יענקל" לעניין התחייבותו האישית של האב לנדוניא.

הלכה ט"ז (כשהאב בורח או כשהכלה עצמה מתחייבת)

1. **לשון הרמב"ם**

הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת, יכולה היא לומר לבעל אני לא פסקתי על עצמי מה אני יכולה לעשות, או כנוס בלא נדוניא או פטרני בגט. אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה ידה, הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות. ולמה לא תפטור עצמה במרדות? שהמורדת כשהיא ארוסה הבעל רוצה לכנסה והיא אינה רוצה, אבל זו אין הבעל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה והיא רוצה בו, שהרי היא אומרת לו או כנוס או פטור. במה דברים אמורים בגדולה, אבל קטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט או יכנוס בלא נדוניא.

2. **ביאור הפשט**

אם האב התחייב כסף לחתנו (לאחר האירוסין) והלך למדינה אחרת (נעלם), והחתן אינו רוצה להינשא בלא הכסף, יכולה הכלה (העומדת בין אירוסין לנישואין) לומר לו: "אני לא התחייבתי על עצמי, מה אני יכולה לעשות? או שתישא אותי בלא נדוניא, או שתיתן לי גט."

אבל אם היא עצמה התחייבה כסף ולא השיגה ידה, אין טענה זו מועילה. החתן יכול לומר שאינו רוצה לתת לה גט ואינו רוצה לשאתה, והיא חייבת לשבת ולהמתין עד שתשיג את הכסף או עד שתמות.

מדוע אינה יכולה להשתחרר בכך שתכריז על עצמה "מורדת"? כי מורדת בארוסה היא כשהבעל רוצה לשאתה והיא אינה רוצה; אבל כאן הבעל אינו רוצה בה עד שתיתן את הנדוניא, והיא כן רוצה בו (כפי שהיא אומרת "או כנוס או פטור").

זהו דווקא בגדולה; אבל קטנה שהתחייבה על עצמה – כופים אותו או לתת גט או לשאתה בלא נדוניא.

3. **חידושים וביאורים**

* **לשון הרמב"ם:**

ר' יואל אשר ור' יצחק מתפעלים מלשונו היפה והחיה של הרמב"ם בטענת הכלה כשאביה ברח ("הסתלק"): "אני לא פסקתי על עצמי, מה אני יכולה לעשות" – לא אני יצרתי את הבעיה, אינך יכול לעכב את חיי!

* **מדוע אינה יכולה להשתמש בעצת "מורדת" (מחלוקת בפשט בין החברותא):**

הרמב"ם עצמו מקשה קושיא חזקה: הרי למדנו חידוש שאשה (אפילו ארוסה) יכולה להביא לכך שהבעל יהיה חייב לתת לה גט (אפילו בלא כתובה) על ידי שתכריז שהיא "מורדת" (אינה רוצה להינשא). מדוע אינה יכולה כאן להשתמש בעצת המרדות כדי לקבל גט, אלא חייבת לשבת "עד שתמות"?

* **דרכו של ר' יואל אשר בתירוץ הרמב"ם:** דין מורדת (הנובע מתקנות הגאונים, שבהן חילק הרמב"ם לעיל) הוא תקנה מיוחדת כשאשה באמת אינה יכולה לחיות עם הבעל ("מאיס עלי", הוא מאוס עליה, ואין לכפות אדם להיות בבית האסורים). שם הבעל רוצה להינשא והיא באמת אינה רוצה. כאן לעומת זאת הבעל הוא בעל טוב והיא באמת רוצה להיות עמו (שהרי היא אומרת "או כנוס או פטור"), אלא שיש בעיית ממון והבעל רוצה להמתין לכסף. כיון שרצונה האמיתי הוא להינשא לו, אינה יכולה להשתמש בתקנת מורדת.

* **דרכו של ר' יצחק בתירוץ הרמב"ם:** ר' יצחק אינו מסכים שהדבר קשור ל"מאיס עלי", כי הרמב"ם נוקט במילה "מרדות" (שבארוסה פירושה פשוט שהיא מורדת בשלב הבא של הכניסה לנישואין, אפילו כשעדיין לא שייך חיוב עונה). ר' יצחק לומד סברה פשוטה: אף אחד כאן אינו רוצה באמת גט! האשה אינה רוצה גט, אלא רוצה להשתחרר מן ההתחייבות ולהינשא בלא נדוניא על ידי שתאיים עליו ב"או כנוס או פטור". הבעל מצדו גם אינו רוצה גט, אלא יש לו תכנית ללחוץ עליה ולהשאירה "תקועה" עד שתשיג את הכסף, מה שבסופו של דבר יהיה טוב לשניהם. אומר הרמב"ם: "מרדות" היא רק כשאשה באמת אינה רוצה להינשא (למשל, היא מתנהלת עם אחר). אבל כאן היא כן רוצה להינשא, אלא שבלא הכסף – ממילא יש לבעל זכות מלאה לעכב אותה עד שתיתן את מה שהתחייבה.

* **החילוק בין גדולה לקטנה (אי אפשר לכפות נישואין):**

בגדולה התחייבותה היא התחייבות אמיתית, אבל קטנה שפסקה על עצמה – אין ההלכה מתייחסת להתחייבותה ברצינות, ולכן אינו יכול להשאירה להמתין לעולם. ר' יצחק ור' יואל אשר מעירים נקודה חשובה: אף שהתחייבות הקטנה לכסף אין בה ממש, בכל זאת אי אפשר לכפות על הבעל שיהיה חייב לשאתה בלא כסף! לעולם אי אפשר לכפות אדם להינשא אם אינו רוצה; תמיד יש לו הזכות לתת גט ולהמשיך הלאה ("כופין אותו ליתן גט או יכנוס").

הלכה י"ז – י"ח (בעל המקבל על עצמו לזון את בת אשתו)

1. לשון הרמב"ם

הנושא את האשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה כך וכך שנים, חייב לזונה אותן שנים שקיבל על עצמו. והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין, אבל שלא בשעת קידושין עד שיקנו מידו או שיכתוב בשטר וכיוצא בו כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. נתגרשה בתוך השנים שקיבל על עצמו לזון את בתה ונישאת לאחר ופסקה עמו שיהיה זן את אותה הבת כך וכך שנים, לא יאמר הראשון אם תבוא לביתי אזוננה, אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא שם אמה. וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. נישאת הבעל נותן לה מזונות ובעלי אמה שניהם כל אחד מהן נותן לה דמי מזונות. מתו אלו שפסקו לזון אותה אם קנו מידן או שחייב עצמו בשטר הרי זו כבעלת חוב בשטר וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשועבדין עד סוף הזמן שפסקו. ואם פסקו בשעת הקידושין בלא קנין הרי הן דברים שלא ניתנו ליכתב ואינה טורפת במזונותיה.

2. ביאור הפשט

אדם הנושא אשה שיש לה בת, והיא מתנה עמו שיזון את בתה מספר שנים מסוים, חייב לזונה באותן שנים. זהו אם סיכמו זאת בשעת קידושין (שאז הדבר מחייב באמירה); אבל שלא בשעת קידושין אינו חייב עד שיעשו קנין מידו או שיכתוב זאת בשטר.

אם התגרשו באמצע השנים, והאשה נישאה לבעל שני וגם עמו סיכמה שיזון את אותה הבת: אין הבעל הראשון יכול לומר "אם תבוא לביתי אזוננה", אלא עליו להוליך את מזונותיה למקום שבו היא נמצאת עם אמה. וכן אין שני האבות החורגים יכולים לומר שיזונו אותה יחד בשותפות (יחלקו ביניהם את ההוצאות), אלא אחד נותן לה אוכל בפועל והשני נותן לה את מלוא שווי המזונות בכסף ("דמי מזונות").

אם הנערה עצמה נישאה בינתיים, בעלה שלה נותן לה מזונות, ושני בעלי אמה צריכים להמשיך לשלם לה את מלוא שווי המזונות בכסף עד תום השנים שהתחייבו.

אם האבות החורגים מתים לפני תום הזמן: אם ההתחייבות נעשתה בקנין או בשטר, יש לנערה דין "בעלת חוב בשטר", והיא יכולה לתבוע את מזונותיה עד סוף הזמן אפילו מנכסים משועבדים (קרקעות שנמכרו ללקוחות). אבל אם ההתחייבות נעשתה באמירה בלבד "בשעת הקידושין" בלא קנין, יש לה דין "דברים שלא ניתנו ליכתב" (דברים שלא נעשו על מנת להיכתב בשטר), ואינה יכולה לטרוף מנכסים משועבדים.

3. חידושים וביאורים

* **דקדוק בלשון "ופסקה עמו":**

ר' יואל אשר ור' יצחק מעירים שהמילה "פוסק" מתחלפת: בהלכות הקודמות היא הוסבה על המתחייב בכסף, וכאן נאמר "ופסקה עמו" על האשה הגורמת לבעל להתחייב (שכן זהו האינטרס שלה).

* **גדר "בשעת קידושין":**

ר' יואל אשר מדייק בלשון "והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין" – אין הרמב"ם מתכוון ל"תנאי" הלכתי בקידושין עצמם (שאם לא כן לא יהיו קידושין), אלא שהקבלה היתה בשעת קידושין. מחמת הרצינות והשמחה של הקידושין (כשדיברו על כך ומיד אחר כך "עמדו וקידשו"), הדבר "נקנה באמירה" בלא קנין – כפי שלמדנו לעיל בפוסק מעות לחתנו. ר' יצחק מאשר שכך כתוב אכן בכסף משנה במקום.

* **שלא בשעת קידושין – החידוש של "שיכתוב בשטר" לעומת "כתב" בהלכה י"ג:**

אם לא היה זה בשעת קידושין, אין אמירה לבדה מספיקה ("הבטחות ואהבה אינן עולות כסף"), אלא צריך קנין סודר

("שיקנו מידו") או "שיכתוב בשטר", ככל שאר התחייבויות הממון בהלכות מקח וממכר.

ר' יואל אשר ור' יצחק עומדים כאן על חידוש גדול ברמב"ם: בהלכות הקודמות (הלכה י"ג: "נותן לי או כותב לי") פסל הרמב"ם התחייבות שרק נכתבה ("כתב") בלא קידושין, ונראה היה שכתיבה היא בדיוק כמו אמירה בעל פה ("אמר"). כאן לעומת זאת מעמיד הרמב"ם את "או שיכתוב בשטר" באותה דרגה כמו "יקנו מידו"! הם משיבים שלעיל "כתב" פירושו סתם רישום פתק ביד במקום אמירה, מה שאין כן כאן מדובר בכתיבת "שטר" התחייבות הלכתי כראוי, היוצר שעבוד ממון גמור.

* **מדוע אינו יכול לטעון "אם תבוא לביתי אזוננה":**

כשהאשה נישאת לבעל שני ומסכמת גם עמו לזון את הבת (ר' יואל אשר מתבדח שהיא עושה מזה עסק), תמה ר' יואל אשר מדוע מחמירים כל כך על הבעל הראשון שעליו לשלוח את המזונות לבית אמה; לכאורה זוהי טענה טובה שאדם מקבל על עצמו לזון בת חורגת רק על דעת שהיא גרה אצלו בבית ואוכלת על שולחנו! ר' יצחק ור' יואל אשר משיבים שכיון שזוהי "התחייבות ממון" גמורה (כחוב מסחרי), ולא הוציא במפורש שזה רק בביתו, מחשבתו היא רק "דברים שבלב" (שאינם דברים), והוא נשאר חייב לשלם את המזונות בכל מקום שהיא נמצאת.

* **החילוק היסודי בין בתו שלו לבת חורגת (מזונות לעומת חוב ממון):**

ר' יצחק עומד על החילוק היסודי בין חיוב זה לחיוב מזונות רגיל. באשתו ובניו של אדם ("אשה ובנים"), עיקר החיוב הוא שיהיה להם מה לאכול (מזונות). כאן לעומת זאת, כיון שאין זו בתו שלו אלא נערה זרה שקיבל על עצמו לשלם עבורה, אין ההתחייבות חיוב "מזונות" הלכתי במובן של הזנה, אלא היא ממש "חיוב ממון" טהור (חוב כספי). לכן אין שני הבעלים יכולים לחלק ביניהם את מזונותיה, אלא היא מרוויחה כסף כפול.

ר' יואל אשר מצביע על החידוש הנוסף הנובע מיסוד זה: אפילו כשהנערה עצמה כבר נישאה ויש לה בעל חדש הזן אותה, אין אומרים שחיוב האבות החורגים בטל משום שכבר יש לה אוכל. כיון שהתחייבו על "כך וכך שנים", נשאר חוב הממון עומד לאותן שנים, והיא מקבלת מזונות מבעלה ועוד פעמיים "דמי מזונות" (מלוא שווי הכסף של הזנתה) משני בעלי אמה.

* **כוחו של "פסקו בשעת הקידושין" לגבי יורשים ולקוחות ("דברים שלא ניתנו ליכתב"):**

ר' יואל אשר ור' יצחק מבארים את החילוק בסוף ההלכה כשהאבות החורגים מתים. אף שלהתחייבות שנעשתה "בשעת הקידושין" יש חומרה מיוחדת שהיא מחייבת אפילו בלא קנין (כפי שנלמד לעיל בפרק), בכל זאת, כיון שלא היתה קבלת קנין או שטר, היא נקראת "דברים שלא ניתנו ליכתב" — אין לה הקול והכוח של שטר. ממילא, אף שהחיוב עצמו נשאר על היתומים והנערה יכולה לתבוע את מזונותיה מן הירושה שהיא "בני חורין" אצל היורשים, אינה יכולה ללכת אל הלקוחות ולטרוף מ"נכסים משועבדים".

תמלול מלא

הלכות אישות – פרק כ"ג

הקדמה לפרק

ר' יצחק: [[#1]] בוקר טוב. היום יום רגיל, ולומדים פרק כ"ג. זהו הפרק העשרים ושלושה של הלכות אישות.

ר' יואל אשר: כן, אנו כבר קרובים לסוף הלכות אישות בספר נשים של הרמב"ם. תחילת הלכות אישות עסקה בקידושין, חופה וקידושין, והחלק הגדול של הפרקים האחרונים, יותר ממחציתם, עוסק בכל מיני הלכות, הלכות כתובות. מצוות הכתובה שהבעל והאשה מתחייבים זה לזה, ומובן מאליו שכיון שהן דיני ממונות, נכנסים בהן הרבה פלפולים, מחלוקות, שאלות של נאמנות, ושאלות של שעבודים שיש לבעל על כתובת אשתו.

הפרק הבא יעסוק בדברים הבאים:

* יעסוק במה הדין אם הבעל והאשה התנו ביניהם דברים שונים ממה שבכתובה, או למשל שעשו תנאי שלא יתחייבו בדברים מסוימים מן הכתובה, ענין כזה. כלומר, אם האשה או הבעל מוותרים על זכויותיהם, מתי הוויתור אכן חל ומתי הזכויות נשארות בעינן אף על פי שאמרו כך?

* החלק השני יעסוק: נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל כבר למדנו, ובנכסי מלוג – לא נכסי צאן ברזל – נכסי מלוג, ההלכה היא שהבעל מטפל בהם ואוכל פירות, כלומר הבעל צריך להשקיע בהם כסף ויש לו זכות לקחת פירות. עולה שאלה הלכתית: מה הדין אם הבעל השקיע הרבה בהחזקת הנכס, אך עדיין לא הספיק לאכול פירות? למשל, התגרשו קודם לכן וכדומה, מתי יכול הוא לתבוע בחזרה את הכסף שהשקיע בכך? זהו החלק השני של ההלכה.

* אחר כך יש נדוניא. הנדוניא היא חלק מן הכתובה. כמה כסף האשה מכניסה בנכסי מלוג, נכסי צאן ברזל, או בדרכים אחרות שבהן האשה מכניסה כסף – יהיו הלכות שונות בענין הנדוניא. ביניהן, מתי ומי מתכוון לכך באמת. כבר היו לנו כמה פעמים דברים כאלה, שאנשים יכולים לומר דברים אך לא להתכוון אליהם באמת, וממילא אינם מתחייבים, אין זה שעבוד אמיתי. כמו שהיה לנו "נחת רוח עשיתי לבעלי", יש גם דברים מסוג זה, שמתחייבים בכתובה ולא התכוונו לכך באמת, ו...

ר' יצחק: זהו פחות או יותר הפרק. טוב, אם כן נוכל ללמוד.

ר' יואל אשר: בעיקרון, ואחר כך באות הלכות מה הדין אם האשה לא מסרה את...

ר' יצחק: הנדוניא שהבטיחה. כן. בעיקרון, כל אלו פרטים בעניני ממונות. מן העיקר, לא ממונות שעליו לשלם כמו עיקר הכתובה או כמו מזונות וכדומה. השותפות.

ר' יואל אשר: הממונות יכולים להיות פחות או יותר שותפות. הבעל והאשה הם במידה מסוימת שותפים, כן, נכסי מלוג...

ר' יצחק: "שותפות" אינה מילה טובה. טוב. העיקר הוא זה, עיקר הנכסים שהכניסה, שהיא מכניסה לו, ובזה יש אופנים שונים, כלומר נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל עצמם הם רק כמו שתי קטגוריות שקבעו חכמים, אבל אפשר לעשות כל דין שרוצים, מבחינה טכנית, ובזה יש אופנים שונים, ואת זה אנו לומדים עכשיו בהלכות. [[#2]] כן.

הלכה א'

תנאי לבטל זכות הבעל: ההבדל בין אירוסין לנישואין

ר' יואל אשר: טוב. ובכן, אומר הרמב"ם כך: **"האשה שהתנת על בעלה"**, האשה שעשתה תנאי עם בעלה, **"לבטל זכות מדברים שזוכה בהן הבעל"**, שהרמב"ם כבר יאמר...

ר' יצחק: מתי עושים את התנאי.

ר' יואל אשר: אבל אשה עושה תנאי עם בעלה, זוהי ההלכה, שהתנאי רוצה לבטל אחת מן הזכויות שהבעל זוכה בהן בדרך כלל. היה לנו שהבעל זוכה בדברים שונים באשה, שיכול לאכול פירות למשל, ועוד הרבה דברים. אם הבעל והאשה עשו ביניהם תנאי כזה לבטל זאת, אזי הדבר תלוי מתי עשו את התנאי.

ר' יצחק: התזמון יקבע כאן הרבה.

ר' יואל אשר: אם כן השאלה היא כיצד אפשר, האם התנאי קיים, כן, האם הם אכן נפטרים, האם למשל במקרה זה רק לאשה עצמה יהיו פירות נכסיה, שלא כמו שאנו יודעים תמיד שהבעל יכול לאכול את הנכסים, או לא. אומר הרמב"ם, אם התנאי חל או לא תלוי במועד שבו עשו אותו.

שקלא וטריא: מהות התנאי – דין אחד או שני דינים נפרדים?

ר' יצחק: הוא אומר תחילה שזה תמיד מועיל. תמיד אפשר לעשות את התנאי, השאלה היא רק כיצד צריך לעשות את התנאי. הרי "דבר שבממון תנאו קיים", אין דבר כזה תנאי...

ר' יואל אשר: שאי אפשר לעשותו. לא. לא. לא. מה לא? לא. את התנאי הזה אפשר לעשות רק במצבים מסוימים, אפשר להקנות. הוא יכול למכור לה את הדבר שלה. האם זה דבר מסוג אחר? זה דבר מסוג אחר? לא, אין זה אותו הדבר, ונראה מדוע אין זה אותו הדבר. אולי בהמשך.

ר' יצחק: הרמב"ם, כשאומרים זאת על כל התנאים בסתמא, אומר כיצד צריך לעשות את התנאי. "תנאי" אינו מכוון כאן, המילה "תנאי" אינה מכוונת למילה "תנאי". "תנאי" פירושו כמו שלמדנו קודם, תנאי בעסקה שיש לנו. אתה רוצה להוסיף את התנאי, אתה צריך לדעת כיצד לעשותו. אבל תמיד אפשר לעשותו, שהרי זה דבר שבממון, אפשר לעשות מה שרוצים.

ר' יואל אשר: זה רק כיצד. אני לא לומד כך את הפשט, וזוהי סוגיא גדולה, אני כן התפלפלתי בה, אני רוצה לומר כיצד אני מבין אותה. אם אתה רוצה להתווכח, תן לי קודם לסיים את קטע הרמב"ם הזה. כי אני חושב שיש כן הבדל גדול. יש דבר כזה שאני יכול לעשות, שבדרך כלל הזכות שהבעל מקבל בשעה שנכנסים לחופה – הוא מקבל זכויות באופן אוטומטי. אפשר לבטל זאת, שהזכויות לא יבואו. ואחר כך יש דבר מסוג אחר, כמו להקנות. הרמב"ם הוא ספר מעשי. הוא אומר הרי כך: כיצד יכולים הבעל והאשה לבטל – תלוי אם באירוסין או בנישואין. אבל אלו שני דברים מסוגים שונים. יש מצב שבו התנאי מועיל, ויש מצב שבו הבעל מקנה לאשה, ואז זה פועל בקנין, כמו שהוא מקנה לה במתנה את הפירות. לא.

ר' יצחק: לא, אין זו מתנה. הוא אומר, "קנין מידו" פירושו רק שעליו לעשות קנין על הדברים, על התנאי. לא שזה נעשה דבר אחר.

הלשון "כתב לה" והדין באירוסין ובנישואין

ר' יואל אשר: [[#3]] נלמד עוד קצת הלאה.

ר' יצחק: מדוע אינני יכול לקבל את ה... כן.

ר' יואל אשר: אה. אומר הרמב"ם כך: **"אם כתב לה ועודה ארוסה"**, אם כתב, אם כתבו את התנאי, הוא או היא כתבו את התנאי. מה?

ר' יצחק: כתוב שהוא כתב.

ר' יואל אשר: **"התנת על בעלה"**, האשה רוצה שהבעל יכתוב. כן, **"התנת על בעלה"**. היא עושה תנאי עם בעלה: אתה מקבל את הזכויות, תכתוב שאתה מבטל את הזכויות. קודם לכן לא אמר לנו לכתוב. כאן הוא אומר לנו, הדבר צריך להיות לא בעל פה, אלא צריך להיות כתוב, כך נראה. אם כן, אם כתב זאת והיא עדיין הייתה ארוסה, צריך באמת לדעת מדוע נצרכת הכתיבה.

ר' יצחק: אבל במחילה למשל אינו צריך לכתוב, הוא אומר שאין צורך.

ר' יואל אשר: כך הוא אומר. אהא, זה רק לשון כזו? אינני יודע.

ר' יצחק: "כתב" פירושו שהוא כותב בעצמו, לא כתוב שהוא עושה שטר, אדרבה, הוא מדבר בלי קנין, הוא רק אומר. כלומר, הוא כותב. מה פירוש "כתב לה"?

ר' יואל אשר: אינני יודע.

ר' יצחק: אינני יודע מה פירוש "כתב לה", הרי אינו כותב כתב, אולי כוונתו לומר שהוא כותב זאת בתוך הכתובה.

ר' יואל אשר: כשכותבים את הכתובה כותבים ש... מעניין, כי בכתובה דברים מסוימים הוא מקבל עליו, אבל דברים מסוימים הוא רוצה לכתוב בכתובה "עשיתי תנאי".

ר' יצחק: היא רוצה לכלול, אבל כן הוא כותב שהוא מסכים.

ר' יואל אשר: מפרשי הרמב"ם אחרים אומרים שהוא הדין אם הוא אומר זאת. טוב. **"ועודה ארוסה"**, היא עדיין ארוסה, קודם

הנישואין. אזי **"אינו צריך לקנות מידו"**, אינו צריך לעשות קנין מידו, כלומר היא.

ר' יצחק: "אינו צריך", כולם צריכים שיהיה כתוב.

ר' יואל אשר: היא אינה צריכה לעשות ביניהם קנין. **"אלא כל שכתב לה קיים"**, מה שנכתב או מה שהתחייבו – נשאר.

מה ההבדל? כי כשהיא עדיין ארוסה, הרי עדיין אין כתובה, אם כן עוד לפני שהחיוב נכנס, עוד לפני החתונה, התגוננו, עשו כמו תנאי שיגן שהחיוב לא יחול.

אבל **"ואם כתב לה אחר נישואין"**, אם הוא רוצה לכתוב את התנאי אחרי הנישואין, אזי הרי כבר קנה את נכסי המלוג, את כל הזכויות. כל הזכויות שיש לו – כבר קנה אותן כשנישאו, מדין דרבנן, אבל כשנישאים קונים את כל הקניינים, או אם הייתה להם כתובה, או במקום שאין צריך כתובה – הרי כבר קנה, ואין מועיל עכשיו מה שהוא אומר. כשאדם אומר: "אני רוצה לבטל זכות" – אין זה מועיל, צריך קנין, עליו ממש להקנות לה זאת. אזי **"צריך לקנות מידו"**, עליו לעשות קנין על כך שהוא מבטל, שיהיה זה לה מתנה או קנין, כיצד שיפעל, ובאופן זה אפשר כן לבטל את הזכות. [[#4]] עכשיו ייכנס הרמב"ם לפרטים, באילו זכויות מדובר ומה יהיו בזה חילוקי הדינים.

המשך השקלא וטריא: גדר "קנין מידו" בוויתור

ר' יצחק: זוהי שיטת הרמב"ם? הראב"ד אינו סובר משהו, אינני מבין מה סובר הראב"ד.

ר' יואל אשר: בקטע הבא בא ראב"ד חריף, כן. על סעיף ב', כן?

ר' יצחק: אה, מה שאינו...

ר' יואל אשר: המשך של... כן כן, אבל זה אותו ענין. הראב"ד חולק על אותו ענין.

ר' יצחק: טוב, אם כן נמשיך הלאה. בקיצור, אבל הקנין הוא יותר כמו שעושים קנין, כמו שאנו עושים קנין כשעושים שטר. כן, מקבלים קנין.

ר' יואל אשר: זו התחייבות כלשהי, זה עושה אותו...

ר' יצחק: יותר פורמלי, כביכול. אין זה מה שאני מתכוון לומר.

ר' יואל אשר: אם כן משום כך אני אומר שזה דבר מסוג אחר. כאן זו התחייבות, ושם זה משהו, זה משנה את הנישואין. נישואין רגילים מביאים נכסי מלוג מלאים, זה גורם שהחיוב לא יחול באותו אופן. האם מה שאני אומר נכון? אני יודע, אין צורך בקנין. זה דבר מסוג אחר. זה ענין שהוא נותן לה מתנה, וזה – הוא אינו נותן לה מתנה, הוא מוותר על משהו שיש לו...

ר' יצחק: שהוא עתיד לקבל. מה שכבר קיבל – קיבל, הרי מדברים עכשיו על מה שיהיה מכאן ואילך.

ר' יואל אשר: אם הוא הרי כבר קנה, זה הרי כבר משועבד לו.

ר' יצחק: הרי הוא כבר קנה את הזכות.

ר' יואל אשר: הוא מוותר על הזכות. שם עדיין אין לו כלל זכות.

ר' יצחק: יש לו זכות שתהיה לו זכות. טוב מאוד, אם כן לכן קל יותר לעשות את ה... כביכול כמו שהגמרא אומרת שאדם יכול לומר על מתנה, אבדה, מציאה – הוא יכול לומר "אינני קונה אותה". כשכבר יש לו – צריך לעשות קנין, אבל הקנין הוא רק כמו... אני אומר, אין פשט הקנין שהוא קונה ממנה, שהוא מוכר לה את הזכות; הקנין הוא קנין על הוויתור, כמו שמגביהים סודר ואומרים, בענין זה.

ר' יואל אשר: אני מנסה לומר שאלו שני דברים שונים בלומדות, כי כאן יש הגנה כלשהי שהחיוב לא יבוא, וכאן יש הקנאה. אתה אומר שלא, אלו שתי רמות של... שתי רמות. בשתיהן יש התחייבות כלשהי, הוא מוותר, הוא מוותר...

ר' יצחק: הוא מוותר על זכות.

ר' יואל אשר: אתה אומר שוויתור אחרי שכבר יש את הזכות צריך מעשה חזק יותר, צריך משהו...

ר' יצחק: אבל הקנין, הקנין אינו עושה כלום, אני אומר, כשעושים קנין סודר אין קונים כלום. קנין סודר הוא רק כמו טקס שאנשים מתייחסים אליו ברצינות, כן? אתה עושה כתובה, מגביהים... מה קורה בקנין הזה? זה כביכול...

ר' יואל אשר: התחייבות, כן, משהו כזה.

ר' יצחק: זו דרך להראות ש... אינני יודע בדיוק מה פירוש הדבר. מה פירוש "קונים מידו"? מה זה אומר? זה עושה משהו...

גדר הקנין על וויתור בנשואה

ר' יצחק: כשכבר יש לו – צריך לעשות קנין, אבל הקנין הוא רק כמו... כלומר, אין פשט הקנין שהוא קונה ממנה, שהוא מוכר לה את הזכות; הקנין הוא קנין על הוויתור, כמו שמגביהים סודר ואומרים "בזה".

ר' יואל אשר: אני מנסה לומר שאלו שני דברים שונים בלומדות, כי כאן יש הגנה כלשהי שהחיוב לא יבוא, וכאן יש הקנאה. אתה אומר שלא, אלו שתי רמות, כלומר, בשתיהן יש התחייבות כלשהי, הוא מוותר על זכות, ואתה אומר שוויתור אחרי שכבר יש את הזכות צריך מעשה חזק יותר, צריך משהו...

ר' יצחק: אבל הקנין אינו עושה כלום, אני אומר, כשעושים קנין סודר אין קונים כלום. קנין סודר הוא רק כמו טקס שאנשים מתייחסים אליו ברצינות, כן, אתה עושה כתובה, מגביהים. מה קורה בקנין הזה?

ר' יואל אשר: זו כביכול התחייבות, כן.

ר' יצחק: משהו כזה. זו דרך כלשהי להראות ש... אינני יודע בדיוק מה פירוש הדבר. כתוב **קנו מידו**, מה זה אומר? זה עושה שהדבר יהיה רציני, כך אני חושב.

ר' יואל אשר: כמו אצל הגויים שלוחצים ידיים על כך, זה דבר סמלי, כמו **ויכרתו שניהם ברית**, משהו כזה.

ר' יצחק: שעכשיו זה רציני, כך נוהגים לעשות בסודר, אפשר אולי דרכים אחרות לעשות את הקנין. טוב.

הלכה ב': התנאי "שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה"

דין מכירה ואכילת פירות

ר' יואל אשר: עכשיו ייכנס הרמב"ם לפרטים, אילו זכויות הוא רוצה לבטל. אומר הרמב"ם כך:

התנה – עשו את התנאי – **שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה**, שלא יהיה לו דין ודברים, שלא תהיה לו בהם שום שליטה. כלומר, בנכסים רגילים יש לו שליטה, עליו להוציא עליהם כסף והוא ירוויח מהם כסף; כאן לא יהיה לי לא דין ולא דברים, **לא מדובשך ולא מעוקצך**.

אם כן, **אם מכרה ונתנה** – כך הוא, במה זה ודאי מועיל? בכך ש**אם מכרה ונתנה מכרה קיים ומתנתה קיימת**. בדרך כלל הרי האשה אינה יכולה למכור, האשה אסורה למכור נכסים שיש בהם לבעל זכות, אבל במקרה כזה התנאי פועל, והיא יכולה למכור.

הרמב"ם אינו אומר דווקא את הלשון "מוכרת ונותנת", הוא אומר רק **אם מכרה ונתנה**. אינני חושב שיש כאן בדיעבד, כי אתמול היה לנו בפרק כ"ב, שם היה שלכתחילה אומרים חכמים שאסור, אבל **אם מכרה**. כאן הייתי אומר שזה אולי רק שיגרא דלישנא, לכאורה מותר, שהרי עשו תנאי.

ר' יצחק: כן.

ר' יואל אשר: אבל אוכל פירותיהן כל זמן שהן ברשותה, כל זמן שהפירות עדיין ברשותה, כלומר כל זמן שעדיין לא מכרה, הוא כן יכול לאכול את הפירות. כי לומר **לא יהיה לי דין ודברים בנכסיך** פירושו לומר: לא תהיה לי בהם שום שותפות שאעכב אותך מלמכור ואטריח אותך, אבל כבעל ואשה הרי פשוט שיש להם יחד שדה. זכות הפירות – לא, זכות הפירות הרי עדיין לא הסתלקה. אנו לומדים מכאן ש"דין ודברים" פירושו שאפשר למכור.

דיון: פירוש הלשון "דין ודברים"

ר' יצחק: נכון. "דין ודברים" הוא סתם לשון כזו, צריך לפרש אותה. "דין ודברים" פירושו, אין לי **אין לי עסק**, כלומר.

ר' יואל אשר: עסק, אין לי עסק איתך.

ר' יצחק: כן. "דין ודברים" היא לשון, זהו ביטוי, אין לו משמעות מוגדרת. כלומר, פירושו שאין לי תביעות, כביכול, אין לי... אבל אין פירושו אכילת פירות.

ר' יואל אשר: זה מתכוון רק... לא, אני אומר, למה כתוב **דין ודברים** ולא זכויות, משום שנכסי מלוג אינם רק זכויות, יש בהם גם חובות. לכן חשבתי שזו לשון יפה מאוד. אין לי דין ודברים, אין לי חיובים, ואין לי שום כסף מזה.

ר' יצחק: כבר בפעם הראשונה נתקלנו בלשון הזו.

ר' יואל אשר: כן, מה הנפקא מינה שם?

ר' יצחק: "דין ודברים" פירושו משהו כמו...

ר' יואל אשר: כמו **דין ודברים אין לי עמך**.

ר' יצחק: כן, פירושו משהו כמו כל מיני שעבודים שיכולים היו להיות לי, דין, דבר.

ר' יואל אשר: אבל איך יוצא שאכילת פירות אינה נכללת במילים **דין ודברים**?

ר' יצחק: הוא לא מתכוון לזה.

ר' יואל אשר: "דין ודברים" פירושו יותר משהו כספי, שאני לא אעכב אותך מלמכור, ולא אהיה תקוע איתך בזה. נכון. אבל פירות הם זכות אחרת, זכות כתובה אחרת, שעליה אנו אומרים שעדיין לא ביטלו אותה במילים האלה. נכון. זה כשהוא אומר את הלשון **שלא יהא דין ודברים עמך**. נכון. ההלכות הבאות יעסקו מאוד בלשון הזו, מעיינים לעומק בלשון הזו.

הדין של "ואם קנו מידו כשהיא ארוסה"

ר' יצחק: אבל **ואם**... אבל זה מה שאמרתי עכשיו.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, זה כשכבר נישאו, כבר יש נישואין. אבל **ואם קנו מידו כשהיא ארוסה**, כן. **ואם קנו מידו כשהיא ארוסה**, זה מעניין, משום ש**קנו מידו כשהיא ארוסה** אינו צריך להיות קנו מידו.

ר' יצחק: בוא נאמר כבר. נכון, טוב.

ר' יואל אשר: ואם קנו מידו כשהיא ארוסה שאין לו דין ודברים בנכסיה, אם עשתה קנין עוד כשהייתה ארוסה, עוד לפני הנישואין, שלבעל לא יהיה שום דין ודברים, שום זכויות, שום חלק בנכסיה, אז **הרי סילק עצמו מגוף הקרקע, ואין לו בנכסיה פירות לעולם**. במקרה כזה הרי מעולם עוד לא קיבל את זכות הפירות. אם כן כשהוא אומר **אין לי דין ודברים**, הוא החליט ממש שאינו רוצה לקבל מזה כלום.

ר' יצחק: זה יותר כמו שכאשר הוא עושה זאת בקנין, הוא חייב לעשות קנין, הוא עושה את שתי החומרות, גם שהיא עדיין ארוסה...

ר' יואל אשר: וגם שאכן עשו קנין. נכון, אז הפשט הוא...

ר' יצחק: אין לו כלום בקרקע, וממילא אין לו גם פירות. כך אמר הרמב"ם.

דיון: יישוב הסתירה בין הלכה א' להלכה ב'

ר' יואל אשר: לשון הרמב"ם לא יוצאת כל כך טוב, משום שהוא אמר **אלא כל שכתב לה קיים**, כך אמר בהלכה א', וזה לא נכון. מה הכוונה? הוא אמר, **אם כתב לה ועודה ארוסה קודם הנישואין אינו צריך לקנות מידו, אלא כל שכתב לה קיים. כל שכתב לה קיים** פירושו המכירה, שמכרה – הרי היא מכורה. אבל אין פירושו **כל שכתב לה קיים** לכל הזכויות שיוותר עליהן.

ר' יצחק: כל שכתב לה קיים פירושו, בהלכה הראשונה לא נאמר כלום.

ר' יואל אשר: נאמר רק מהו התנאי.

ר' יצחק: איך צריך לעשות את התנאי. עכשיו אנחנו הולכים ללמוד את הפרטים של סוגי התנאים שעושים. אלו שתי הלכות שונות, אין כאן סתירה כלל.

כשהוא מערער על הקנין ("שאין אדם נושא אשה בלא נכסים")

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, אפילו כשהבעל עשה קנין עוד לפני החתונה שהוא מוותר על הקרקע, שלא יקבל שום זכות בקרקע. אז, אפילו אם אחר כך בא וערער, **ערער על קנינו, ואמר: לא עלה בדעתי**, לא חשבתי **שאין לי פירות מפני קנין זה**, שבעשיית קבלת הקנין אכן הפסדתי ממש את הפירות. התכוונתי רק לומר את הדבר האחר, **שאם מכרה מכרה קיים**. התכוונתי רק לדבר הזה, שאם תמכור, שתוכל למכור, שלא אוכל להוציא מיד הלקוחות.

אומר הרמב"ם, מדוע זו טענה למה פירות הוא כן רוצה, כן? **שאין אדם נושא אשה בלא נכסים**, הוא יטען מה, מביאים לי כאן אשה שאפילו אינה מביאה משהו שאוכל ליטול ממנו פירות?

ר' יצחק: כן?

ר' יואל אשר: כלומר, זה לא יעלה על הדעת, אלא מאי, בקנין שלי לא התכוונתי באמת. כן, זה מה שהוא אומר. אבל אומר הרמב"ם: **אין שומעין לו, אלא כבר סילק עצמו מגוף הקרקע**. כשאדם עושה קבלת קנין, הוא כן יודע מה הוא עושה. הוא אינו יכול לומר את התירוצים הקלושים, הרי זה לא מסתדר, אלא מאי התכוונתי רק לזה ולזה. זה יהיה דברים שבלב כנגד משהו שקיבל עליו קנין, והוא אכן מסלק את עצמו מגוף הקרקע גם כדי שלא לקבל ממנה את הפירות.

דיון: מדוע "קנו מידו כשהיא ארוסה" מפקיע פירות

ר' יצחק: כן, כלומר, זו פשוט דרך לומר, משום שכל ההלכה כאן היא פירוש על כוונתו, נכון? הוא אומר דברים, הרמב"ם אומר כלל, אם אתה עושה קנין בעודה ארוסה, אתה מתכוון לזה, ובא הלה ואומר, לא התכוונתי לזה, הרי זה להד"ם, אכן התכוונת. נכון. משהו כזה, אני לא יודע...

ר' יואל אשר: כן, הרי אפשר לומר דברים שבלב, והייתם יכולים לחשוב ש**שאין אדם נושא אשה בלא נכסים** עושה את זה לכעין רגלים לדבר, ש...

ר' יצחק: כל הלכה בעולם היא כך, נראה לי. אפשר לכתוב כך בכל הלכה. זה מה שאני אומר. אמת.

ר' יואל אשר: אבל הוא הכניס כאן את המילים, מסתמא זו לשון בגמרא או במשנה, אבל...

ר' יצחק: איזו סיבה, כן.

ר' יואל אשר: ייתכן שזה חלק מההסבר למה שלמדנו קודם, שסתם כשאומרים **לא יהא דין ודברים** עדיין לא מוותרים על פירות, משום ש**אין אדם נושא אשה בלא נכסים**, אנו אומרים שאינו מתכוון. נו, זה כאן דבר נכון.

ר' יצחק: אכן, אבל כאן לא. זה החילוק. אם הוא עושה קנין בארוסה...

ר' יואל אשר: קנין פירושו שמה שקיבלו עליו קנין הוא אמיתי. זהו טבעה של המילה קבלת קנין. אמרת טוב מאוד, שזה משהו שמתכוונים אליו ברצינות. כשמתכוונים ברצינות, מה פירוש הדבר? שנותנים את הדעת למילים שאומרים. אמרת "אין לי שום דין ודברים", אומרים שסילקת את עצמך ממש. עכשיו זה הרי זמן רציני, שמתכוונים למה שאומרים. סתם כך אדם יכול לומר, לא התכוונתי, אני כך...

ר' יצחק: אני כך וכך. אותו דבר.

ר' יואל אשר: כשאתה עושה קבלת קנין...

ר' יצחק: הרי התכוונת למה שאתה אומר ביתר רצינות. וכשהיא נשואה, אפילו כשהוא עושה קנין אין פירושו זה, נכון? זה תלוי גם במצב. ובכל זאת, כן? אומרים את ההלכה, הרמב"ם אומר שני תנאים, גם קנו וגם בארוסה. כן? זה לא רק משום שהלשון מתפרשת כרצינית, משום ש...

ר' יואל אשר: בארוסה זה שונה, משום שחיוב שעדיין אינו קיים קל יותר לסלק.

ר' יצחק: משהו כזה. כן. ההלכה הזו לא כל כך ברורה לי.

הלכה ג': התנאי של "שלא יאכל פירות נכסיה"

הדין של פירות ופירי פירות

ר' יואל אשר: נו, אומר הרמב"ם הלאה:

התנה עמה – אם עשה תנאי – **שלא יאכל פירות נכסיה**, שהוא לא יאכל את הפירות של נכסיה –

ר' יצחק: זה לא נקרא **שלא יהא דין ודברים**.

ר' יואל אשר: הלשון הייתה לשון אחרת, **שלא יאכל פירות נכסיה**. הוא עשה זאת באופן המועיל, או בקנין לאחר החתונה, או באירוסין בלי קנין, וההלכה היא ש**הרי זה אינו אוכל פירותיהן**. וכאן אנו לומדים פשט בדבריו, שהבעל אכן אינו מקבל את הזכות לאכול את הפירות, משום שזה בדיוק מה שוויתר עליו.

אבל מה כן? **מוכרין את הפירות**, צריך למכור את הפירות, **ולוקחין בהן קרקע**, קונים בזה קרקע, **והוא אוכל פירותיה**, משום שלבעל יש זכות לא רק על פירות, אלא גם על פירי פירות. כלומר, הבעל יכול ליטול חלק מהפירות ולשתול עץ חדש. והזכות הזו אינה נעלמת, כלומר הפירות ש..., הוא מתכוון שחייבים?

דיון: מה הועיל התנאי? (שיטת הרמב"ם ושיטת הרא"ש)

ר' יצחק: כן. אם כן לא הועיל כלום, כל ה**שלא יאכל פירות**.

ר' יואל אשר: ייתכן שלא כל הפירות. נאמר שצריך ליטול משהו מהפירות כדי שיוכל לגדל עצים.

ר' יצחק: ממש לא הועיל כלום.

ר' יואל אשר: **פירות נכסיה**, משום שנראה שפירי פירות עצמם הם גם הפירות, אבל על פירי הפירות הרי יש לו זכות, ולכן

כשאתה אוכל את פירותיו, אכלת בזה את החלק שמצמיח את פירי הפירות.

ר' יצחק: כן? אני מבין, זה לא הועיל כלום, מי שסתם דיבר, התכוון לומר שימכרו את זה. זה משונה מאוד.

ר' יואל אשר: ראה, הרא"ש, כאן באה מחלוקת ראשונים. הרא"ש אומר שאין מדברים כאן, מדברים כאן על הפירות, אחרי שהיא אכלה פירות יש לו הזכות לבקש את הפירות שלא אכלה וכו', **שוששיירו מהם**, מדברים על פירות שהשאירה. כלומר כך, הוא טוען שכשהוא אומר **שלא יאכל פירות נכסיה**, כן, את תהיי הראשונה שאוכלת, את תאכלי, אבל זכות פירי הפירות עדיין יש לו בכל זאת במידה כזו שאת מה שלא אכלה הוא יכול ליטול. זה הרא"ש. אבל הרמב"ם למד שזכות פירי הפירות קופצת במקום זכות הפירות. הלכה מעניינת מאוד.

ר' יצחק: אבל כן. נכון, מה שאתה אומר... לא, זה לא במקום, זה מה שאני אומר, זה חייב להיות פשט מעניין שכשהוא אומר **לא סילק עצמו אלא מפירות נכסים**, הוא מתכוון רק לומר שאני לא אוכל את הפירות המסוימים האלה, אין פירושו שאני מפסיד את כל זכותי. נכון, אז בסדר.

משמעות הסילוק מפירות: הרמב"ם לעומת הרא"ש

ר' יצחק: האכילה בפועל של הפירות, אבל אני הייתי אומר את זה,

ר' יואל אשר: אבל היא יכולה לתבוע ממנו: שלם לי עבור תשעים האחוזים הנותרים של כל תפוח, כן? מה הכוונה? יש לו זכות בפירי פירות. אתה יכול לומר שבכל פרי יש את הזכות, את הפוטנציאל שיש לו לעשות עץ חדש, וממילא אינך יכול לאכול אותו, אני רוצה לשתול אותו, כן? אני רוצה **"מוכרין את הפירות"**,

ר' יצחק: אני רוצה לעשות את זה.

ר' יואל אשר: ראה מה שהרמב"ם אומר: **"לא סילק עצמו"** – הוא אומר לשון אחרת,

ר' יצחק: "לא סילק עצמו אלא מפירות נכסים אלו בלבד",

ר' יואל אשר: שהסילוק מתייחס לפירות, אבל הרי קיימת זכות פירי הפירות, וממילא זכות פירי הפירות קופצת למעלה, שבתפוח הרי יש את הפוטנציאל להצמיח עוד תפוחים. הרי הוא סילק את עצמו, כן, רק החליף.

ר' יצחק: זה לא הגיוני. זה נלמד לתוך המילים. זה לא הגיוני. הרמב"ם אומר כאן **"לא סילק עצמו"**, אני מבין שחסר כאן משהו, כמו שאתה אומר לי שהרא"ש אומר אחרת. זה איכשהו לא הגיוני. הרמב"ם אומר כאן...

ר' יואל אשר: שהוא התכוון לפירות בפועל, לא לכל זכויות הפירות.

ר' יצחק: אז מה פירוש הדבר, זה היה סתם כמו נדר: אני לא אוכל את התפוח הזה?

ר' יואל אשר: זה לא נדר, הוא, מה שלא יהיה, אני מתכוון לומר, הוא ויתר על זכותו. לכן אני אומר לך שזה יכול...

ר' יצחק: להתכוון שלה יהיה,

ר' יואל אשר: לפי הרא"ש לפחות אפשר להתכוון שאת תהיי הראשונה, אני לא אבוא לאכול כאן, קודם תהיי את שבעה. כך שאם נשארו לה שיריים, אכן אין לו זכות בהם עצמם, אבל יש לו הרי את זכות פירי הפירות.

ר' יצחק: זה לפחות הגיוני, אבל עם לשונות הכנסת כאן אגדה שלמה, הלכה שלמה. בסדר, אני לא יודע.

הלכה ד': התנאי על פירי פירות עד עולם

ר' יואל אשר: בסדר, בוא נלך ללמוד הלאה. **"התנה"** – מה קורה אם עשה תנאי כזה: **"שלא יאכל פירות נכסיה ולא פירי פירותיהן"**?

ר' יצחק: הוא הבהיר,

ר' יואל אשר: הוא ידע את ההלכה, לכן הוסיף גם פירי פירות. אבל אנחנו צעד אחד לפניך במשחק, מה עושים? **"לוקחין הפירות וקונין בהן קרקע, ולוקחין פירות קרקע זו וקונין בהן קרקע שניה"**. אבל לפחות יש לו זכות לומר: על פירי פירות אכן ויתרתי, אבל לא על פירי פירי פירות.

ר' יצחק: משהו משונה כאן.

ר' יואל אשר: הוא צריך לומר עד עולם.

ר' יצחק: פורים עוד יותר גדול.

ר' יואל אשר: "והוא אוכל פירות אלו שהן פירי פירי פירות. וכן הדבר תמיד עד שיתנה עמה שלא יהיה לו לא פירות ולא פירי פירותיהן עד עולם. ואחר כך לא יהיה לו פירות בחייה" – משום שאי אפשר לעשות את התרגיל. מעניין, ואם כן הוא יכול לומר,

ר' יצחק: תמיד למכור את זה? למכור את זה שוב?

ר' יואל אשר: למכור את זה שוב?

ר' יצחק: בדרך כלל בקנין, אדם אינו יכול לומר דבר כזה בקנין. בדרך כלל, כפי שמבינים את לשונו של אדם, כשאדם אומר פירות מתכוונים, לא חושבים על החכמות המוזרות: הרי יש לי את זכות פירי פירי הפירות. אני לא יודע.

ר' יואל אשר: וגם, **"לוקחין הפירות"** פירושו הרי בסך הכל שלבעל יש זכות לתבוע זאת,

ר' יצחק: הרי מדברים שהוא אף פעם לא תובע, פשוט כך. מי שאף פעם לא תובע כלום, הרי לא כופים. כן, אני לא יודע.

הלכה ה': ירושת הבעל לאחר מותה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: אפילו כשאמר שלא יהיה לי עם זה שום דבר מנכסייך, אבל הזכות שיש לבעל לרשת את אשתו,

ר' יצחק: "אבל אם מתה יירש הכל",

ר' יואל אשר: אם היא מתה הוא כן יירש הכל, משום שזה אינו נכלל במילים שהוא מוותר על...

ר' יצחק: בכל שלושת המקרים,

ר' יואל אשר: בין שהוא אומר דין ודברים ובין שהוא אומר לא יאכל פירות, משום שזכות הירושה שלו היא זכות נפרדת, ועליה לא התנו כלום, זה לכאורה העניין. כן,

ר' יצחק: הוא רק קבע שכל הדין ודברים, פירושו שהיא יכולה למכור. אם היא מוכרת, לא יהיה לו זה, אבל אם...

ר' יואל אשר: היא לא מכרה, זה נשאר.

ר' יצחק: זה נשאר, וזה מתנהל כרגיל כפי שזה מתנהל. בהלכה הבאה נראה שהוא עושה תנאי מפורש על הירושה, אבל ביסודו של דבר זו הנקודה. אני רוצה לראות מה אולי ה...

הלכות ו'-ז': תנאי על ירושת הבעל

תנאי שלא לרשת או לרשת חלק

ר' יואל אשר: אז, כן. עכשיו נדבר הלאה על ירושה. אנו הולכים לדבר עכשיו הלאה על דין הירושה, הדין שבעל יורש את אשתו. אומר הרמב"ם כך: **"התנה עמה שלא יירשנה"** – אם אכן הבהירו את הלשון. כלומר, כשאומרים אין לי דין ודברים, אין לי שום זכויות, שום פירות, כן יורשים. אבל מה קורה כשעשו את התנאי אכן על הדבר הזה, תנאי שהבעל לא יירש את נכסי אשתו?

ר' יצחק: עשה תנאי על זה.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"התנה עמה שלא יירשנה"**, אז אכן **"הרי זה לא יירשנה"** – הוא לא יירש אותה. אבל, רגע, הרמב"ם לא אמר אם מדברים כאן לפני...

ר' יצחק: הנישואין או אחר הנישואין. הרי אלו כללים, הסעיף הראשון אמר איך עושים תנאי, איזה תנאי שיהיה. לכאורה בכולם יש אותם כללים.

ר' יואל אשר: כן, הוא יאמר במה דברים אמורים, טוב מאוד. במקרה כזה הוא אינו יורש, אבל הרי הוא אמר רק שלא יירשנה, **"אבל"** את ה**"פירות"** הוא כן אוכל **"בחייה"**. **"וכן אם התנה"** – או אם התנאי היה לענין ירושה על חלק, **"שיירש מקצת נכסיה"**, גם לתנאי כזה היה תוקף. **"וכן אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסים לבית אביה"** – שהיא בוחרת מי יהיה היורש; לא רק שהבעל לא יירש, אלא מי כן יירש.

ר' יצחק: **"יחזרו נכסים לבית אביה"** פירושו שזה הולך אליה, בעיקרון, נכון?

ר' יואל אשר: הרי היא מתה, זה הולך לאביה.

ר' יצחק: כן, כן, לאביה ששילם את הנדוניא, נכון?

ר' יואל אשר: הרי זה פירושו לא יירשנה, אבל זה לא יירשנה עם פירוט של מי כן.

ר' יצחק: לא באמת שזה נהיה מישהו כן, כי זה בא כאילו מ... כלומר, הרי רואים כאן שמה שכבר ראינו אפשר ללמוד, אני מתכוון, הם לא ממשיכים ללמוד הלאה. הרי יש דברים כאלה, לצערנו: אם אשה נישאה לאיש, ואחר כך היא מתה ואין לה ילדים, האב כועס: נתתי לה כסף, וזה הולך למשפחה זרה לגמרי. כשיש ילדים, ממילא אלה נכדיה, אבל בלי ילדים הוא לא רוצה, אז הוא עושה תנאי כזה ב...

ר' יואל אשר: בכתובה, שזה חוזר.

החילוק בין קודם שתינשא לאחר שנישאת

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"הכל קיים"**, אפשר לעשות תנאים על ירושה, שלא כמו הראב"ד ואחרים שחולקים במקום, אפשר לעשות תנאים על ירושה. אומר הרמב"ם: **"במה דברים אמורים"** – כמו קודם, אבל הייתי צריך לזכור את החילוק בין לפני החתונה לאחרי החתונה – זה **"בשהתנה עמה קודם שתינשא"**, ואז אין צורך לעשות קבלת קנין.

אומר הרמב"ם לשון מעניינת מאוד, שימו לב: **"שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו"** – נחלה שאינה באה ממשפחתו, לא בדין הרגיל של ירושה שהוא דין תורה, שהוא חוקת משפט, שאי אפשר לבטלו. אבל נחלה שאינה באה מהמשפחה עצמה, אלא באה בדרך אחרת, מאיזו תקנת חכמים או דבר אחר שאינו ירושה, על דברים אלה **"מתנה עליה"** – יכול הוא להתנות **"שלא יירשנה קודם שתהיה ראויה לו"**, יכול הוא להתנות עוד לפני שהוא ראוי, עוד לפני שנשא אותה. יכול הוא לקבוע שהזכות שעשויה לבוא לא תבוא. יכול הוא לעשות את התנאי הזה.

"אבל אם התנה עמה אחר שנישאת" – אבל אם עשו את התנאי כבר אחרי הנישואין, אז **"תנאו בטל"**, התנאי בטל, **"ויירשנה"**, הוא כן יורש, **"כמו שביארנו"**. מה הדין אם עשה קבלת קנין על התנאי אחרי הנישואין?

ר' יצחק: זה לא מועיל. זו ההלכה שהרמב"ם, הרשה לי לומר לך, הרמב"ם סובר שיש חילוק בין ירושה לבין כל שאר הדברים. כפי שנאמר במפורש באיזה פרק, פרק י"ב, שבו הרמב"ם העמיד את כללי התנאים. והרמב"ם אמר שאת כל תנאי הכתובה אפשר לשנות בתנאי, חוץ מעונה שאינה דבר שבממון, וחוץ מירושה, שזו דרבנן שעשאוה כשל תורה.

ר' יואל אשר: כמו ירושה של תורה.

ר' יצחק: שהיא חוקת משפט ואי אפשר לשנותה. ממילא מה שכתוב כאן שאפשר להתנות על הירושה, פירושו שאפשר לוותר לכתחילה על הזכות. אבל הדרך השנייה, על תנאים אחרים זה כן עובד, רק צריך לעשות קנין.

שיטת הראב"ד וגדרו של הרמב"ם בירושה דרבנן

ר' יואל אשר: הרשה לי לומר לך את הדרך. יש הלומדים שלעולם אי אפשר, אפילו לפני אירוסין – אלה החולקים על הרמב"ם, הראב"ד – לעולם אי אפשר. מדוע? כי הם רואים את הירושה ממש כירושה דאורייתא. ירושה דאורייתא, אדם אינו יכול לומר: אני מתנה שהבן לא יירש, כי התורה אומרת שהבן יורש. אז הראב"ד למד, וראשונים אחרים למדו, שבדבר אחד הם שונים מהרמב"ם: שלושה דברים הם דאורייתא וכל השאר דרבנן, ואמר

הראב"ד שגם ירושה היא דאורייתא. אז לפי הראב"ד אי אפשר לבטלה גם לפני כן.

ר' יצחק: מה הוא אומר, הרי אני חושב שזה לא כתוב כאן בראב"ד. איפה זה כתוב, קודם? בפרק הקודם?

ר' יואל אשר: אני צריך לראות, למדתי בפשטות. לא, זה לא כתוב בראב"ד?

ר' יצחק: לא בפרק הזה, אולי הראב"ד אמר שירושה היא דאורייתא.

ר' יואל אשר: כאן, כאן, כאן. כאן הקטע. רואה? הוא לא אומר זאת במילים האלה, אבל **"לפי שסילק הירושה לאחר מותו ואין הקנאה לשום אדם"**. לא, לא, לא, סליחה. אבל דרבנן, בואו נמשיך, ממילא אי אפשר לבטל כלל.

אבל לרמב"ם יש גישה מאוזנת ומעניינת לזה. הוא אומר שאין זו ירושה מדאורייתא, זו ירושה מדרבנן שתיקנו. מדוע תיקנו זאת רבנן? אינני זוכר. כי הטעם שהרמב"ם אומר שם מדוע תיקנו שהבעל יהיה יורש, אין זה שונה מאחד הדברים שנתנו לבעל את הזכות. אבל נתנו לזה דין כמו דאורייתא. ממילא, לפני שקיבל את הזכות, כיוון שעדיין לא נשא אותה, אז אין הדין דרבנן בא ועושה אותו יורש נגד דבריו. אבל ברגע שכבר קיבל את הזכות, אז כן, החכמים עשו ש...

ר' יצחק: שזה ייראה כמו ירושה דאורייתא.

ר' יואל אשר: אז יהיה תנאו בטל, כמו כשאדם מתנה נגד הלכה, נגד מתנה על מה שכתוב בתורה.

ר' יצחק: לא מתנה על מה שכתוב בתורה, דין מיוחד של ירושה. דין מיוחד של ירושה. הראב"ד, לא, הראב"ד מעט שונה, אבל אכן את הראב"ד בפרק י"ב כבר ראינו. הראב"ד אינו סובר כלל את החידוש הזה. הרמב"ם עשה דרשה משלו, שחוקת משפט, שעל ירושה אי אפשר לשנות. אנשים אחרים לא שמעו על כך, הם לא ידעו כלל. הראב"ד סובר, וגם כאן בהלכה הוא אומר, הראב"ד סובר שיש פשוט בעיה בביטול ירושה, זו בעיה טכנית, זה דבר שלא בא לעולם,

ר' יואל אשר: זכות הירושה עדיין אינה קיימת, זה דבר שלא בא לעולם.

ר' יצחק: אז הראב"ד סובר שאי אפשר לעשות לאחר נישואין. הראב"ד מודה לדינו של הרמב"ם, הראב"ד מודה שלפני הנישואין אפשר להסתלק מהירושה ואחר כך לא. הראב"ד רק מסביר שיש טעם אחר, כי הראב"ד סובר שיש פשוט בעיה, כמו שהוא אומר כאן, שאפילו שקנו מידו לא מועיל – זה אני חושב שהרמב"ם מודה – והוא אומר שיש בעיה שסילוק ירושה,

ר' יואל אשר: אינו מקנה לאף אחד.

ר' יצחק: הרמב"ם כאן אומר לשון אחרת.

שיטת הראב"ד מדוע קנין אינו מועיל על ירושה לאחר נישואין

ר' יצחק: מה שאין כן לפני נישואין הפירוש הוא שהוא מכניס זאת בנישואין, כשבאים הנישואין זה בא בלי הירושה, ואין בעיה. אבל אחר כך, מה אתה חושב? הראב"ד מתבונן באופן מעניין, תורה חדשה של הראב"ד: מה פירוש אתה מקנה, למי אתה מקנה את ירושתך? מה אתה אומר כאן?

ר' יואל אשר: נכון, הרי קנין הוא דבר ממשי, אתה מקנה לחברך משהו, זכות, אבל זו עדיין אינה זכות כלל.

ר' יצחק: זה כאילו ויתור, ואי אפשר לוותר. על דבר שכבר יש לך אתה יכול לוותר, אבל סתם כך לאוויר העולם, כך אומר הראב"ד, זה קנין דברים.

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כי הראב"ד, שאומר שירושה כן דאורייתא, הסברה הזו אינה מפריעה לו. אבל אין לו את הבעיה של חוקת משפט של הרמב"ם. נכון,

ר' יצחק: הוא לא ידע מזה. כל כך מעניין. הראב"ד לא ידע שזה דין מיוחד של ירושה. כלומר, זה כתוב בגמרא, נראה שעל ירושה אי אפשר לוותר לאחר נישואין, השאלה היא מדוע. הרמב"ם בא עם התורה הזו, כי הרמב"ם סבר לכאורה שאפשר יהיה, כמו בכל הדברים, לפחות בקנין יהיה אפשר. אומר הרמב"ם שאי אפשר מחמת התורה החדשה,

ר' יואל אשר: כי ירושה היא מיוחדת. כן, כן. כן.

תנאי על כל הזכויות יחד לאחר נישואין

ר' יואל אשר: **"התנה עמה אחר נישואין"**, אם אדם התנה לאחר נישואין **"שלא יהיה לו דין ודברים"** הן **"בנכסיה ולא בפירי פירותיהן עד עולם בחייה ובמותה"**, הוא אמר את כל המילים הנכונות. הן לא יהיה לו דין ודברים בנכסיה, פירושו שהיא תוכל למכור, הן שלא יהיו לו פירות, וגם לא פירי פירות עד עולם, והוא גם הוסיף במותה, שלא יירש אותה.

ר' יצחק: אבל זה לא מועיל.

ר' יואל אשר: זה לא מועיל. על כל הדברים האחרים זה מועיל, פירושו, מדובר כאן שהתנה ב,

ר' יצחק: בקבלת קנין. אני מניח שכן.

ר' יואל אשר: **"הרי זה אינו אוכל פירות כלל, אבל אם מתה יירשנה כמו שביארנו."** כן. אינני יודע מדוע הרמב"ם צריך לחזור על זה כאן. הרי הוא כבר אמר את כל ההלכות קודם,

ר' יצחק: לא? כן, את ההלכות הוא אומר שוב, שלכאורה את אותו דבר כבר למד,

ר' יואל אשר: נכון. אלא שהוא מתכוון לומר כאן שגם כשמצרפים הכל בבת אחת, לא אומרים רק בנפרד על נישואין. מישהו היה אולי חושב שכשאומרים בנישואין, כשהוא אומר ישירות כנגד ירושה לבדה אולי, אבל כשהוא מצרף זאת עם הכל, אולי היה איזה הווה אמינא, צריך לבדוק אם יש גמרא כזו, שהיה הווה אמינא שכשמצרפים את כל הזכויות יפסיד גם את הירושה. אבל לא, הירושה נשארת ירושה אפילו כשעשו תנאי בקבלת קנין.

ר' יצחק: לא ברור. המגיד משנה אכן אומר שמה שהרמב"ם אומר הוא פשוט, אז נו, אם לו זה פשוט, גם לי זה אכן פשוט.

ר' יואל אשר: טוב מאוד. הלכה ח'.

סיכום הלכות תנאים

ר' יצחק: טוב, עד כאן למדנו רשימה של סוגי תנאים שונים, כיצד הם פועלים. בעיקרון, יש שני סוגי תנאים שלמדנו עליהם:

1. למדנו שכאשר אפשר לעשות את התנאי, לפני הנישואין אין צורך בקנין, ואחר כך כן צריך.

2. ולמדנו שיש שני סוגי תנאים:

- האחד הוא פירות, ששם נכנסים כל הפרטים של פירי פירות, זה נשאר תמיד עד שמסתלקים מפירי הפירות.

- והדבר השני הוא ירושה, שאותה אפשר לעשות רק לפני נישואין, כי אחר כך יש הלכה מיוחדת שעל ירושה אי אפשר לעשות תנאים.

זו בעיקרון ההלכה שלמדנו עד עכשיו, כן? אתה מסכים? למדת דבר אחר? אה, זהו זה.

ר' יואל אשר: בסדר.

הלכה ח': הוצאות הבעל על נכסי מלוג – כשאכל כשיעור

ההלכה של "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל"

ר' יואל אשר: טוב. עכשיו נלמד... סיימנו בעיקרון עם העניין הזה, התנאים. עכשיו נלמד על ההוצאות ש

ר' יצחק: הוא הוציא על נכסי מלוג, כן?

ר' יואל אשר: שהבעל הוציא על נכסי מלוג. הרי בדרך כלל כשמוציאים על נכסי מלוג, מקבלים בחזרה את הפירות. וכך: **"הבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג"**, בעל שהוציא על נכסי המלוג, על תחזוקת נכסי המלוג, **"בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה"**, אין הבדל אם זה עסק מוצלח, הוא משקיע מעט מאוד וזה נותן לו פירות רבים. או להפך, **"בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט"**, ומעט פירושו **"אפילו אכל גרוגרת אחת דרך כבוד"**, גרוגרת אחת יפה, טובה, מכובדת.

ר' יצחק: מה פירוש דרך כבוד?

ר' יואל אשר: פירושו שאכל אותה באופן קביעות, התיישב לסעודה, נחשב שכבר אכל.

ר' יצחק: מדוע? נו, ולא זה...

ר' יואל אשר: אה, בואו נראה את ההלכה הבאה: **"או שאכל דינר אחד אפילו שלא דרך כבוד"**, הוא אכל בשווי דינר. וזה, אפילו אם נשנש אותו, אבל זו הייתה כמות גדולה יותר. או **"ואפילו לא לקח בפירות מה שהוציא אלא חבילה של זמורות"**, או שמכר את הפירות, ורק קנה

ר' יצחק: בזה מעט עצים,

ר' יואל אשר: אבל ברגע שכבר נהנה משהו, כסף. כבר נהנה מעט כסף, לא נכנסים לפרטים כמה הוצאת, כמה הרווחת, כבר נכנסת לעסק, כבר נהנית וקיבלת זאת בחזרה. אז **"מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל"**, מה שאכל אכל, ומה שהוציא הוציא. ושום דבר לא השתנה. אני מתכוון, למשל, אם היא מתגרשת עכשיו ולוקחת את נכסי המלוג שלה, הוא אינו יכול לומר: אוי, לא אכלתי מזה כלום, הוצאתי כל כך הרבה. אכלת שיעור.

ר' יצחק: נכון. או להפך, היא אינה יכולה לומר

ר' יואל אשר: שהוא לוקח יותר מדי,

ר' יצחק: הוא השקיע רק כך וכך, וקיבלת יותר. הוא בעל הבית על העסק, זה העסק שלו, ויהיה מה שיהיה.

הוצאות להבאת כספים ממקום רחוק

ר' יואל אשר: "וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק",

ר' יצחק: אהם.

ר' יואל אשר: היא הייתה בת מזל, נפלו לה כספים, היא הרוויחה באיזה מקום רחוק, או שירשה כספים במקום רחוק.

ר' יצחק: אה, זה פשוט, מילולית, במקום רחוק,

ר' יואל אשר: והוא היה צריך ללכת **"והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו"**. הבעל נסע לשם להשיג את הירושה שתגיע, והוציא על כך, אהם. **"ולקח בהן קרקע"**, הוא קנה קרקע. ואחר כך, מה היה לו מהקרקע? **"ואכל פירותיה כשיעור"**, הוא אכל גרוגרת בדרך כבוד, או דינר שלא בדרך כבוד, אבל הוציא על זה הון עתק. אין הבדל, **"מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל"**.

ההלכה השנייה באה רק לומר שבקודמת התכוונתי לעסק ממשי, אין לזה שיעור, לא אומרים שצריך לנסוע רק עד ארץ ישראל.

ר' יצחק: לא, הנקודה היא שאפילו לא באופן ישיר, הוא לא הוציא הוצאות ישירות על השדה,

ר' יואל אשר: הוא הוציא הוצאות על מה שבא רק אחר כך.

ר' יצחק: לא, על עצם השגת הירושה, הוא היה צריך לנסוע לנהל את התביעה בבית המשפט שם באיטליה כדי שיסכימו לתת לו את השדה, מה שלא יהיה. אפילו את זה הוא אינו יכול להוציא ממנה.

הלכה ט': הוצאות הבעל כשלא אכל כשיעור, ודין מורדת

הוציא ולא אכל – ההלכה של שבח והוצאה ובשבועה

ר' יצחק: לא, אבל **"הוציא"**,

ר' יואל אשר: אבל ההלכה תהיה שונה כשזה כך: **"הוציא"**, הוציא על נכסי המלוג, אבל **"ולא אכל"**, עדיין לא הרוויח כלום. **"או שאכל"**, הוא אכל אבל **"פחות מכשיעור"**, אז **"שמין כמה השביח"**, אז שמים בכמה עלה

ר' יצחק: שווי נכסי המלוג

ר' יואל אשר: מאז שקיבל אותם. **"ושואלין אותו כמה הוציא"**, ובודקים כמה הוציא. וכך הוא: **"אם השבח יתר על ההוצאה"**, אם הרוויח, אף על פי שזה היה פחות מכשיעור, אבל זה היה יותר ממה שהוציא, אז הוא צריך להישבע **"בנקיטת חפץ"**, שבועה חמורה, **"כמה הוציא"**, שעליו להישבע על מה שאמר קודם כמה הוציא, **"ונוטל ההוצאה"**, והוא יכול לקחת, האשה צריכה לשלם לו מהשדה או מה שלא יהיה, האשה צריכה לשלם לו כאן את מה שהוציא. כלומר, לא מאמינים לו אוטומטית. הוא צריך להישבע.

דיון: מדוע הבעל צריך להישבע כשהשבח יתר על ההוצאה?

ר' יצחק: כן, אבל הנקודה היא שזה לטובתו כאן, נכון? כלומר, אם יש יותר ממה שהרוויח,

ר' יואל אשר: הוא הוציא מאה דולר,

ר' יצחק: יצא מזה מאתיים דולר,

ר' יואל אשר: הוא מקבל רק את המאה דולר.

ר' יצחק: לוקח סכום קטן יותר,

ר' יואל אשר: הוא יכול לקחת סכום קטן יותר. את זה אני שואל.

ר' יצחק: ומדוע צריך להישבע? צריך לחשוב.

ר' יואל אשר: כי הוא אולי המוציא. **"ואם ההוצאה יתירה על השבח"**, אבל אם הוציא יותר ממה שהשביח, **"אין לו מן ההוצאה אלא כשיעור השבח"**, אז הוא מקבל רק כשיעור השבח. כלומר פחות. פירושו שהוא יקבל רק חלק מהוצאתו לפי שיעור השבח. וגם אז **"ובשבועה"**. אם כן, הבעל מקבל פחות, תמיד את הפחות, את הסכום הקטן יותר. וגם זה בשבועה. וזה משום שהוא נקרא המוציא, כי זה שלה,

ר' יצחק: כן. זה דין כללי, נכון? הרי זה דין כללי ביורד לשדה חבירו. אם הוא עושה זאת ברשות, בשדה שעומדת לכך, זה דבר אחד. אבל כשאתה הולך לשדה שחברך לא התכוון לזרוע, סתם הלכת לשדה של חברך, עשית עסק בשדה של חברך, תמיד הכלל הוא זה: אתה יכול לקחת או את ההוצאה או את השבח, הפחות מביניהם. מדוע הוא צריך להישבע? אינני יודע. לא כתוב כאן מדוע. **"יישבע כמה הוציא"**.

החילוק בין מגרש למורדת

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"במה דברים אמורים?"** ההלכה שאמרתי עכשיו – מתי היא? **"במגרש"**, כשהוא נותן לה גט, ועכשיו מתחילים לטעון בעניין נכסי המלוג. **"אבל האשה שמרדה על בעלה"**, אשה שהיא מורדת על בעלה, כפי שלמדנו קודם – מה פירוש מורדת על בעלה? היא אינה נעתרת לבעלה לעניין עונה. ואז מתחיל ההליך הארוך יותר שלמדנו אז עד שמגיעים לגט, ואז, **"אפילו אכל הרבה"**, אפילו אם אכל הרבה מנכסי המלוג, **"שמין לו כמה אכל"**, אומדים כמה אכל, **"ופוחתין אותו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה אחר שיישבע ונוטלו"**. שוב: אומדים כמה אכל, ומנכים את זה ממה שראוי לתת לו מן ההוצאה.

ר' יצחק: כלומר, הוא אינו מפסיד, זה החילוק – הוא אינו מפסיד. כן.

ר' יואל אשר: בדרך כלל הוא נוטל את הסכום הקטן יותר, או את ההוצאה או את השבח שכנגד ההוצאה.

ר' יצחק: כלומר, כשלמשל השבח פחות מן ההוצאה, אתה אומר שהוא מקבל רק כשיעור השבח. זה כשהוא המגרש. אבל כשהיא היא שגרמה לגט, היא מרדה, והוא אינו רוצה לגרש. הוא רוצה לגרש משום שהיא מורדת, אבל האשמה בה – אז הוא אינו מפסיד כלום: נותנים לו כמה שאכל ועוד את ההוצאה פחות מה שאכל. ונוטלו.

ר' יואל אשר: מדוע? **"שלא הקנה לה כדי שתיטול ותצא מעצמה."** לא ייתכן שהיא תכניס את נכסי המלוג, תחליט לקום וללכת, ועוד תרוויח מזה. כלומר, במילים אחרות, שלא יקבל את מלוא הפירות על התקופה שבה היו נשואים.

ר' יצחק: כביכול מלוא הפירות כנגד ההוצאה לכל הפחות. במילים אחרות, כשאדם מוציא הוצאות בנכסי אשתו, כך הדבר עובד: הוא מקנה לה כביכול את ההוצאות, משום שנשא אותה, ונתן לה גט. בסדר, משהו כבר היה שלה. אבל לא הייתה כוונתו עד כדי כך שהיא תוכל לקום וללכת הביתה יום אחד – הוא השקיע מיליון דולר בעסק, נכנסו שם אלף דולר, ועכשיו היא אומרת: טוב,

הלכה י': המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה

ר' יצחק: לא לזה התכוון. זה דבר בסיסי כמו... אינני יודע איך קוראים לזה. אתה מבין מה אני אומר?

ר' יואל אשר: כן? מעין יושר כזה.

ר' יצחק: כן, זו דעתו. אתה רואה שהטעם שאינו מקבל את ההוצאות הוא משום שלזה התכוון. הוא התכוון להשקיע בנכסי אשתו, אבל לא השקיע בנכסי אשתו על מנת שמחר היא תצא מלהיות אשתו ויהיה לה הכסף – לא לזה הכוונה. לכן...

ר' יואל אשר: בדומה לזה: **וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה**, אדם שנשא קטנה שעדיין יש לה זכות למאן, והיא אכן מיאנה ועכשיו היא הולכת. **רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח**, בוחנים שלושה דברים:

1. כמה הוציא,

2. כמה אכל מזה,

3. וכמה השדה השביח.

ושמין לו, כיצד שמים את זה?

ר' יצחק: כמו אריס. מה? כאן משהו שונה, לא יותר הוא נותן...

ר' יואל אשר: כאן זה שונה, אבל כאן זה כמו אריס. לא כמו שאמרת קודם שזה כמו אריס – נראה שאריס רגיל שונה. לא?

גדר "שמין לו כאריס" והחילוק בין גדולה לקטנה

ר' יצחק: שמין לו כאריס הוא שיעור אחר. כלומר, אריס פירושו באמת – לא ההוצאה ולא השבח. **שמין לו כאריס** – החילוק שלמדנו, הדין הכללי הוא כך: **היורד לשדה חבירו ברשות**, זה מה שאומר הרמב"ם **שהרי ברשות**, אם אתה יורד ברשות, צריך חברו לשלם את המחיר המקובל. אריס הוא דרך לשכור פועל, אך לא

פועל ממש. אריס הוא קצת יותר מפועל, הוא מקבל אחוז מסוים מן השדה – זה פירוש אריס. אם יורדים ברשות, או שזו **שדה העשויה ליטע**, צריך לשלם כאריס.

הרי כשזו גדולה, הוא מקבל פחות. הוא מקבל רק את ההוצאה כנגד השבח, או לכל היותר אינו מפסיד – מקבל את הגבוה מביניהם, כלומר מקבל את כל הוצאתו. אבל כשאלה נכסי קטנה, האשמה כלל אינה בו כביכול, כלומר זה אפילו יותר ממורדת, כך נראה; איני יודע בדיוק כאן מדוע. אתה מבין מה אני אומר? כלומר, מה היה עליו לעשות? הרי הייתה לו זכות לרדת לשדה, ולכן הוא צריך לקבל אף יותר – הוא צריך לקבל כאריס. מדוע זה שונה מן המקרה הקודם, איני יודע. כך אומר הרמב"ם.

אני רואה שבגמרא כתוב טעם אחר מדוע זה שונה. בפשטות, שהגמרא אומרת שהוא...

ר' יואל אשר: שלא יתרשל בעבודתו, שיעשה את עבודתו היטב. מדוע? משום שהוא יודע שיש סיכוי שאשתו תמאן ותלך. לכן מרגיעים אותו – במה? כמה הוא מרוויח? אה, כמה?

ר' יצחק: כפי שמקובל בעיר לשלם למי שעובד בשדה חברו.

ר' יואל אשר: שמין לו כאריס פירושו כמו האריסים, האריסים המקומיים. אה.

ר' יצחק: כן, בעצם זה המובן ביותר. כלומר, במילים אחרות, אילו היה חברו צריך לשכור מישהו, היה עליו לשלם כאריס. אתה שואל: מדוע בדרך כלל הוא מקבל את ההוצאה בלבד? משום שלא ביקשו ממנו. בסדר, צדקת קודם – צדקת אם לא ביקשו ממנו. כאן יש משהו, אצל קטנים יש יותר מעין בקשה, משום שכביכול הרי נשא אותה, נשא אותה כדרך העולם, והיא קטנה – מה היה עליו לעשות? אה.

> **חידוש:** לכן התחלתי לחשוב שאצל הגדולה, איכשהו האשמה בו שהיא מורדת. לא כתוב כך, אבל על המורדת הוא אינו מקבל זאת. אבל דברי הגמרא מובנים יותר, שכן אם לא כן, איש לא היה יכול לעשות דבר אצל קטנה, כי זה החילוק: מה שהוא סיכון ידוע – הרי היא יכולה למאן. כל אשה יכולה, אה, כל אשה יכולה למרוד? בסדר, הפשט הוא שזה אינו שכיח. על מורדת הולכים ו...

ר' יואל אשר: מכריזים עליה בבתי הכנסיות, אין זה דבר קל להיות מורדת. למאן – זה דבר שאפשר לעשות.

ר' יצחק: לגיטימי, במיאון. כן. [[#2]]

סיכום וחקירה בגדר נכסי מלוג: האם הבעל מחויב להוציא הוצאות?

ר' יצחק: בסדר, עכשיו נלמד – למדנו כאן עניין. כלומר, הבה נסכם רק את קבוצת ההלכות הקודמת. הסדר הוא כך: נכסי מלוג הם נכסי האשה, שהבעל אוכל את פירותיהם, אבל לא רק שהוא אוכל פירות, אלא הוא צריך גם... היכן כתוב שהוא צריך? לא כתוב שהוא צריך. הוא רשאי. הוא חייב?

ר' יואל אשר: מה, לתחזק את הנכסים?

ר' יצחק: להוציא הוצאות. הוא אינו חייב, הוא רשאי. אינו חייב, כן.

ר' יואל אשר: אה, בנכסי צאן ברזל יש לו אחריות, בנכסי מלוג מבחינה טכנית אין לו אחריות.

ר' יצחק: לא יהיו לו פירות, זו הבעיה.

ר' יואל אשר: עצם העובדה שהקרן שלה, פירושה שאינו יכול לאכול את הפירות אם אינו שומר על הקרן.

ר' יצחק: נכון, הוא רוצה פירות – עליו להיזהר. יש כלל כזה.

ר' יואל אשר: לא, זה אינו מדין פירותיו, זה מדין שהגוף שלה.

ר' יצחק: אז מה? לשם כך היא שכרה פועל. זו אינה בעייתו. כן.

ר' יואל אשר: אבל כשאתה אוכל מזה שנה שלמה – האכילה היא שמקלקלת. השימוש בחולצה מקלקל אותה, אכילת פרי מן...

ר' יצחק: הוא אינו מחויב במה שנופל.

ר' יואל אשר: עליו לוודא שאינו מקלקל את גוף הדבר שלה.

ר' יצחק: מה הכוונה, כפי שלמדתם קודם בצאן ברזל? יש לו שדה, השדה מצמיח תבואה. צריך לזרוע. הרי יש כלל: **כל מי שטרח בערב שבת**, כן – לא זורעים, לא צומח. אם הבעל אינו רוצה לזרוע, אינו מחויב, לא כתוב שהוא מחויב. מסתמא הוא רוצה, כי זה עסק טוב. מדובר בעסק טוב... כשזה עסק חלש, למדנו קודם שאפשר להתווכח מה לעשות, כן? עליו לשום.

ר' יואל אשר: לא, אבל לא כתוב בנכסי מלוג שזו זכות לבעל ולאשה. כתוב שזו זכות לבעל.

ר' יצחק: אכילת הפירות.

ר' יואל אשר: אני אומר, כל העניין הוא זכות לבעל. אם לא כן, היה צריך לומר שיש זכות לאשה שהבעל צריך להוציא על זה. הזכות לבעל היא...

ר' יצחק: אה, מסתמא הוא רוצה, אין צריך לומר, הרי זה עסק טוב, מסתמא הוא רוצה בזה. אין ספק שהוא רוצה, הרי יש לו פרי בלי קרן, הכוונה שזה פרי טוב למדי; הוא חושב שזה של אשתו, אבל זו עסקה טובה שהוא יכול לעשות זאת.

> **סיכום הסוגיא:** אבל אני אומר רק, מאחר שכך הדבר, ולפעמים הוא משקיע... הרי זה אינו עסקו, הוא משקיע כסף, משקיע כסף בעסק של אחר, בשדה של אחר. לפעמים יוצא שלא הופק כסף, והוא מתחיל לטעון טענות. בגלל זה יש החילוק: אם אכל משהו – אז עשית את עסקך, השקעת כסף, הרווחת כסף, מעט כסף, נו, מה לעשות? לפעמים מרוויחים מעט. אבל מלבד זאת, לפעמים אפשר כן לקבל בחזרה את ההשקעה, משום שהוא משקיע בעסק של אחר, ולכן הוא מוגן במידה מסוימת על השקעתו לפי הפרטים שלמדנו:

> - אם זה מגרש רגיל, הוא מקבל את ההוצאה או את השבח;

> - אם זו מורדת, הוא מקבל את שניהם;

> - אם זו קטנה, הוא מקבל אף יותר לכאורה.

>

> זה מה שלמדנו, כן?

הלכה י"א-י"ב: מנהגי נדוניא

ר' יואל אשר: [[#3]] אומר הרמב"ם: **וכן...**

ר' יצחק: בסדר, עכשיו נלמד מנהגי נדוניא.

המנהג לכתוב יותר בכתובה ("להרבות בפני העם")

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם כך: **מנהגות רבות יש בנדוניא.** בנדוניא יש מנהגים רבים. למשל, אומר הרמב"ם: **יש מקומות שנהגו שיכתבו בכתובה הנדוניא ביתר על דמיה בשליש או בחומש או במחצה.** יש מקומות שבהם המנהג לכתוב בכתובה את הנדוניא ביותר משוויה האמיתי. כלומר, כמו... יש אנשים שנוהגים כשמוכרים עליות לומר עשרת אלפים, והכוונה לעשרה דולר. רעיון כזה. מתכוונים לתת אלף דולר, כותבים אלפיים דולר, או אלף וחמש מאות דולר – מגזימים בשליש, או בחומש, או במחצה.

כגון – גם הגמרא עצמה אומרת דבר כזה – **שתהיה הנדוניא מאה, וכותבין שהכניסה מאה וחמשים, כדי להרבות בפני העם**, שייראה טוב, וואו! שכולם ימחאו כפיים. כך אכן עושים במקומות שבהם כותבים סכומים גדולים כאלה, אצל הספרדים.

ר' יצחק: זו מעין חגיגה.

ר' יואל אשר: אבל שם זה אמיתי, אני חושב... זו עובדה?

ר' יצחק: בסדר. שם אלה סכומים אמיתיים. ייתכן. זו עובדה. **להרבות בפני העם** – גם אנחנו עושים זאת, אנו כותבים מספר שרירותי בכתובה. צריך לבדוק. אבל זה כתוב אצל כולם אותו דבר, אין בזה עניין, אין זה להרבות. כן? האם באמת מתחייבים או לא – זו שאלה אחרת שלא דובר בה. כאן מדובר במקום שבו כל אחד נותן אחרת, וכולם יודעים אגב שזה שקר, אין זה משנה, כן? מכאן לומדים שזה שקר.

ר' יואל אשר: אפילו כשיודעים... לא, כל אחד חושב שהוא המציא את השקר, שהוא התחכם למערכת. אינך יודע שגם השכן התחכם למערכת.

ר' יצחק: בלבו ובלב כל אדם! אם לא כן, היו אלה דברים שבלב – בהכרח הדבר ידוע. אבל זה עדיין נשמע טוב יותר. מה עם האלף? אלף אולי בשביל שבת, תירוצים, פשט? בקיצור, זה נשמע טוב יותר.

ר' יואל אשר: אומרים יותר. לא?

ר' יצחק: זה **כדי להרבות בפני העם.**

ר' יואל אשר: אהה. **וכשתבוא לגבות לא תגבה אלא המאה,** משום שבאמת לא התכוונו למאה וחמישים. טוב מאוד. זו גרמא שאפשר לומר זאת. שיידעו שבמקומות אלה אין זה נחשב שקר, אין זה נחשב רמאות, כלומר מבחינה מוסרית, זה מוסרי, אבל אני רוצה לומר, אין זה נחשב... הוא באמת כן מקנה. בדרך כלל היה אפשר לומר שאלה דברים שבלב, אבל לא, זה המנהג.

ר' יצחק: [[#4]] אני חושב שזה מוסרי אם זה מנהג מקובל. כן.

המנהג לכתוב פחות או במדויק ("לכתוב בפחות" ו"שוה בשוה")

ר' יואל אשר: כן, זה גם מוסרי. כן, כן. **ויש מקומות שנהגו לכתוב בפחות, ואם פסקה להכניס לו במאה כלים, נותנת שוה מאה ועשרים.** כלומר, הולכים להפך. באו אנשים עדינים כאלה, נפרדו מאותה קהילה, ואמרו: אנו הולכים לקצה ההפוך.

ר' יצחק: איני יודע מדוע.

ר' יואל אשר: אולי בגלל עין הרע.

ר' יצחק: יש אנשים כאלה כמו...

ר' יואל אשר: בסדר. אני רוצה לתת יותר בשביל מסים, איני יודע...

ר' יצחק: לא, להפך, זה כמו אברהם ועפרון, הרי לומדים בפרשת השבוע – הוא **אומר מעט ועושה הרבה.** הקודמים הם חבורת עפרון, ארבע מאות, אתה מבין?

ר' יואל אשר: בסדר. כן, כן. צריך לדעת, הרמב"ם הוא דבר הלמד מענינו, הדבר שעליך לדעת שאכן רק כתוב...

ר' יצחק: אם דיברו על מאה, צריך לתת מאה ועשרים לפי הרמב"ם.

ר' יואל אשר: ויש מקומות שנהגו לכתוב שוה בשוה. וואו, זה ממש... זה המנהג, אתה יודע מה? בוא נעשה כמה... מה שהמציאות היא.

ר' יצחק: הרי יש את הבדיחה, אתה מכיר את ה... שני יהודים נפגשו ברכבת, ושאל אחד: "לאן אתה נוסע?" כן? הוא אומר: "אני הרי יודע שאתה נוסע לשם. אם כן, למה אתה אומר שאתה נוסע לקרקוב? הרי אתה באמת נוסע לקרקוב! אתה חושב שאני אחשוב..." כן, זה מעין רמה כזו. יפה.

מנהגים שבהם הבעל נותן כסף או מוסיף על הנדוניא

ר' יצחק: כן, זה סוג אחד של מנהגים. יש עוד סוג של מנהגים, כן? כלומר, מלבד המנהגים שבהם אומרים שקר, כותבים יפה יותר או יותר או פחות, יש מקומות שבהם כלולה אוטומטית עוד נתינה כלשהי, כן?

ר' יואל אשר: ויש מקומות שנהגו שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב שתתקשט בו הכלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן. יש מקומות שמלבד כל הדברים האחרים שכבר הוזכרו בכתובה, הבעל נותן לפי הנדוניא. כלומר, לפי כמה שהיא מכניסה. הכנסת – על כל עשרת אלפים דולר שאת מכניסה כנדוניא, אני נותן לכלה מאה לתכשיטים, **ותקנה בו בשמים.** וצריך לאכוף גם את זה, שעל כל אלף שהביאה ישלם את הדולר שלו.

ויש מקומות שיכניס האיש שום משלו לאשה. שלא כרגיל שהיא מביאה, הוא מביא סכום מסוים משלו לאשה, וזה **יצטרף לנדוניתה להתנאות בו.**

ר' יצחק: זו יכולה להיות מתנה בשבילה.

ר' יואל אשר: מתנה מחיים, איני מתכוון לכתובה.

ר' יצחק: זו מתנה. הוא מוסיף על נדוניתה. זה בעצם מה שאנו עושים – בכתובה שלנו כתוב שהיא מכניסה מאה והוא נותן עוד מאה.

ר' יואל אשר: דהנעלת ליה עם **מדיליה**, כן. **ויש מקומות,**

שום משלו ומנהג המדינה בנישואין סתם

ר' יואל אשר: שלא כרגיל שהיא מביאה, הוא מביא **שום משלו לאשה** מסוים, וזה מעין **לנדוניתה**, הוא נותן לה, זו מתנה בשבילה כביכול, מתנה מחיים, איני מתכוון לכתובה.

ר' יצחק: מתנה, הוא מוסיף על נדוניתה. זה בעצם מה שאנו עושים – בכתובה שלנו כתוב שהיא מכניסה מאה והוא נותן עוד מאה.

ר' יואל אשר: דהנעלת ליה מדיליה, כן. **ויש מקומות**... כן.

ר' יצחק: אלה דברים אחרים, כן. בקיצור, אומר הרמב"ם, מה עושים מכל הדברים האלה?

ר' יואל אשר: אדם מתחתן, ועכשיו השאלה איזה מהם הוא המנהג. אומר הרמב"ם: **הנושא סתם**, בלי לפרט את המנהג, **כותב ונותן כמנהג המדינה.**

ר' יצחק: כלומר, בלי להתנות תנאי מפורש. אם אתה כותב במפורש,

ר' יואל אשר: אתה יכול לכתוב מה שתרצה, אבל **וכן היא שפסקה להכניס,**

ר' יצחק: כלומר, היא פסקה, היא הבטיחה שתביא נדוניא, כלומר, כן? כשאדם מתחתן, עליו לתת...

ר' יואל אשר: הוא נותן את הכתובה כמנהג המדינה, או כשהיא קיבלה על עצמה להכניס נדוניא, **נותנת כמנהג המדינה, וכשתבוא לגבות כתובה, מגבין לה מה שבכתובה כמנהג המדינה.**

ר' יצחק: בקיצור, בסתם צריך לעשות כל מה ש

ר' יואל אשר: שמנהג העיר הוא.

ר' יצחק: נכון. [[#2]] מה אומר הרמב"ם?

גדר "מנהג פשוט בכל המדינה" לעומת מנהגים מקומיים

ר' יואל אשר: ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן, מנהג המדינה הוא **עיקר גדול ועל פיו דנין.** מעניין... אומר הרמב"ם: **והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.** הרמב"ם מחזיק מאוד ממדינה, בארץ; מדינה פירושה עיר. הרמב"ם אומר שמנהג שנוהגים בו בכל הארץ הוא מנהג טוב.

זה מעניין מאוד: כשקראתי כאן את **היש מקומות**, מיד חשבתי לעצמי שהיום היו אומרים ויז'ניץ, בעלזא, סאטמר וכדומה. הרמב"ם אומר בבירור שלא, להיפך לגמרי, הוא אינו מחזיק מן **הלא תתגודדו.** אם זו כל המדינה, אם אומרים שלכל היהודים יש מנהג מסוים,

ר' יצחק: הוא מחייב כל אחד.

ר' יואל אשר: אבל אם זה מתפצל כל כך,

ר' יצחק: הוא אינו מחזיק מזה. כוונתו בפשטות היא שאי אפשר לתבוע. הרמב"ם, זכור, זה הולך עם שיטת הרמב"ם של פשטות בכל ישראל. אם יש אנשים בעיר שעושים כך ויש שעושים כך, אינך יכול לומר אני הולך על הסתם, אין כאן סתם.

כלומר, מה שהולכים אחריו, הרמב"ם עושה כאן כמו **עיקר גדול.** אינני יודע, זה דבר מעניין. זה חשוב מאוד... כשיש ספק הולכים אחר המנהג, אבל המנהג צריך להיות מנהג ברור. אם יש...

ר' יואל אשר: המנהג הרי עושה דבר גדול מאוד. המנהג הולך נגד מה שנאמר. אמרו מאה, ועושים מאה וחמישים – זה דבר מטורף. אם כן המנהג צריך להיות חזק מאוד כדי ללכת נגד המילים שאדם הוציא מפיו. **על פיו דנין.** לא על פי מה שאמר, אלא על פי המנהג. המנהג צועק חזק יותר ממה שנאמר בפועל. כן.

ממשיך הרמב"ם: **והוא שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.** הרמב"ם אומר כאן דבר חשוב, שמנהג אי אפשר למקם באופן מקומי. אי אפשר לומר: אה, יש לנו את המנהג הזה במקרה כזה.

ר' יצחק: אדם אומר:

ר' יואל אשר: אצלנו בבית הכנסת שלי, בבית הכנסת השכונתי שבו התפללתי, תמיד היה המנהג, כך אמרו. זה לא עוזר. זה עוזר כשזה מנהג המדינה.

ר' יצחק: מדינה פירושה בכל זאת עיר, נכון?

ר' יואל אשר: מדינה פירושה עיר, אבל זה מנהג שאינו כולל... אין זה "כך עשו בשטיבל שלך". זה עדיין לא עושה מנהג. כן. מנהג הוא דבר גדול, כי הרי אתה רוצה עם המנהג הזה ללכת נגד מה שנאמר, כן.

ר' יצחק: נכון. שזה חיוב ממון. זה נעשה ממש חיוב, הוא צריך לשלם. אצלנו נהוג כמו **לא יעשה כן במקומנו.** צריך לדעת שזה **לא יעשה כן**, או שלבן אמר כך, אתה מבין. הרבה פעמים אנשים אומרים שזה מנהג, ואין זה מנהג; אצלו זה המנהג, וזה מנהג הפוך.

ר' יואל אשר: כן. אפילו בבית הכנסת המנהג הוא גם כן, כי אותו דיקטטור עשה

ר' יצחק: כמו את המנהג הזה. בסדר, אבל מה שהיה היה. די.

הלכה י"ג: דברים הנקנין באמירה בשידוכין

ר' יצחק: [[#3]] אומר הוא, עכשיו מה נלמד? קנין על ההתחייבות.

ר' יואל אשר: לא, אני חושב שזה דבר דומה מאוד. כמו שיש כשמכריזים בכתובה דברים מזויפים, יש גם שבעל אומר לאשה דברים מזויפים, ואינו מתכוון לדברים מזויפים,

ר' יצחק: דברים אמיתיים.

ר' יואל אשר: הרבה דברים. מתי כן,

ר' יצחק: מתי לא. כן, כן.

ר' יואל אשר: בסדר. כלומר, מתי מניחים שכאשר בעל אומר לאשה אני אתן לך אלף דולר זה אמיתי, מה שאין כן כשהחמות

אומרת אני אתן לך אלף דולר – מתי זה רק דיבור. **איש ואשה שהיו ביניהן שידוכין.**

ר' יצחק: כלומר היו ביניהם שידוכין, הם נפגשו, או כן... לא, שידוכים למדנו כמה פעמים, ששידוכים אני מתכוון לזה ממש, כלומר משוחחים ומסכמים, אתה יודע, את נושא הכסף, מה שלא יהיה, לא דווקא פגישות.

ר' יואל אשר: נכון. **ואמר לה כמה את מכנסת לי?** כמה נכסי מלוג תביאי? והיא אומרת: **כך וכך.** כלומר הוא אומר כך וכך?

ר' יצחק: הוא אומר כך וכך,

ר' יואל אשר: אומרת אני אתן לו אלף דולר,

ר' יצחק: היא ענתה.

ר' יואל אשר: אומרת היא: **ואמרה לו,** עונה היא: כמה תיתן לי? **וכמה אתה נותן לי או כותב לי?**

ר' יצחק: גם **כך וכך.**

ר' יואל אשר: וכן האב שפסק על ידי בנו ובתו, כמה אתה נותן לבנך? כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך?

ר' יצחק: כך וכך. הממ.

ר' יואל אשר: כלומר שניהם אמרו, כל צד אמר את הכך וכך, כמה ייתנו. **ועמדו וקידשו.** הקידושין הם על דעת הדבר שסיכמו ביניהם, אפילו לא כתבו, כן?

ר' יצחק: לא עשו שום קנין,

ר' יואל אשר: קנו אותן הדברים. ואף על פי שלא היה ביניהן קנין מידם, אפילו לא היה קנין על הדברים שסיכמו, אבל סיכמו, ואחר כך עשו קידושין. אינו אומר... אינני רוצה לומר את המילה על דעת זה, אבל הייתה הבנה שהתכוונו לזה ברצינות, הרי **אלו הן הדברים שנקנין באמירה.** יש דברים שאין צריך בהם קבלת קנין, האמירה מספיקה; בזה האמירה תספיק.

שיחה: מדוע זה נקנה באמירה בשידוכין?

ר' יצחק: מדוע? כי, אני חושב, כי כמו השמחה, המצב הגדול של נישואין מספיק, משהו כזה. כך אני חושב, נכון? זה ההבדל בין דברים שקנין

ר' יואל אשר: אין צריך אמירה.

ר' יצחק: אנשים מתייחסים לזה ברצינות. איננו מדברים עכשיו על כתיבת הכתובה.

ר' יואל אשר: לא, אבל אני רוצה לומר, לא לקחת את המילה אחר כך **עמדו וקידשו,** מהי דעתך, אומרים

ר' יצחק: שהקידושין

ר' יואל אשר: הם על החשבון שזו העסקה, לא?

ר' יצחק: כן, אבל לא, אבל מי אומר זאת? אינני עושה קנין, אולי סתם עשיתי קידושין. אם כן, זה קשור לכך שבשעת קידושין נקנין באמירה,

ר' יואל אשר: בשעה שזה קשור ל

ר' יצחק: לא משום שהקידושין כאן על תנאי,

ר' יואל אשר: לא על תנאי, ודאי שלא, אבל זה מוסיף שכאשר אנשים מנהלים את השיחה, אין את הטענה "לא התכוונתי". כי זו שיחה רצינית מאוד. כל אחד מבין, כשמנהלים את השיחה... כן, אבל רק אחרי **העמדו וקידשו.** החתן עם הכלה מתיישבים, ומתקיימת שיחה רצינית, זה דבר ש...

ר' יצחק: נישואין הם דבר גדול. כתוב שמרוב שמחה הוא מקדש. כלומר, חתונה היא דבר גדול, מקבלים החלטה רצינית, זה רציני דיו כדי שייעשה הקנין. כלומר, **היינו הדברים שנקנין באמירה.**

ר' יואל אשר: להיפך ממנהג המדינה, שם עשו סתם הצגת ליצנים

ר' יצחק: מכל העניין.

ר' יואל אשר: כי כאן שני אנשים מדברים ביניהם, הם מתכוונים לזה ברצינות. כשכל הקהילה מעורבת, אז הכול מזויף.

הלכה י"ד: גדרי פסיקה – מי ובאילו נישואין

ר' יואל אשר: [[#4]] אומר הרמב"ם: **במה דברים אמורים?** זה דווקא **בשפסק האב לבתו, בין גדולה בין קטנה,** שבשידוכין יש או איש

ר' יצחק: עם אשה ביניהם,

ר' יואל אשר: או איש ואשה ביניהם, או כשההורים הם שמביאים את הדברים לשולחן. האב הוא זה שמביא לבתו, והבת היא **בין גדולה בין קטנה,** והצד השני הוא **האב לבנו,** ומדובר **בנישואים ראשונים,** כשמחתנים בחור ובחורה, החתונה הראשונה. מדוע? **שדעתו של אדם קרובה אצל בנו,** אדם קרוב לבנו, אוהב את בנו,

ר' יצחק: אוהב את בנו,

ר' יואל אשר: ומרוב שמחתו בנישואין הראשונים, הוא שמח כל כך שהוא מחתן את בנו, **גמר ומקנה לו באמירה,** אומרים שמה שהאב ושני המחותנים, האבות, אומרים הוא אמיתי, אין זה סתם דיבור, באמת מקנה, וממילא יהיו אלו דברים הנקנין באמירה.

ר' יצחק: אבל...

ר' יואל אשר: לכן זה אכן רק בנישואים ראשונים; נראה שזיווג שני של ילד אינו כבר אותו מצב וכן הלאה.

ר' יצחק: כן. ניסיתי. לא מקבלים אותן מתנות,

ר' יואל אשר: זה לא הולך. **אבל אח שפסק לאחותו,**

ר' יצחק: חשבתי שאולי אפשר לקבל את המתנות כפליים, לא, זה לא הולך.

ר' יואל אשר: כשזו כתובה ראשונה,

ר' יצחק: אבל אח שפסק לאחותו,

ר' יואל אשר: אבל כשזה אח שסוגר את הסכם הנישואין, **או אשה שפסקה לבתה,** לא האב לבת אלא האם, כלומר האם אלמנה או משהו, או שהאב נעדר, והאם היא זו שעושה, **וכן שאר קרובים, או האב שפסק לבנו או לבתו בנישואים שניים,** בזיווג

שני, חתונה שנייה, אז **לא קנו אותן הדברים עד שיקנו מידי הפוסק שנתן כך וכך**, אז אין נקנה באמירה, אלא צריך לעשות קנין, קבלת קנין ממי שפסק, ממי שעשה, יהיה מי שיהיה, האב,

ר' יצחק: האם, האח, הגיס,

ר' יואל אשר: הדוד. פוסק כאן פירושו הבטיח את ה...?

ר' יצחק: כן, פוסק פירושו הבטיח, או... אני חושב שאמר מספר, אולי זה נקרא פוסק, אבל על כל פנים זה פירוש המילה כל הזמן. אני חושב שזה מציאותי מאוד לראות זאת; הרבה פעמים יש חתונה או דבר,

ר' יואל אשר: הדוד, מה שהדוד אומר

ר' יצחק: מבטיח אינו שווה כלום. מה שהאב מבטיח שווה משהו.

ר' יואל אשר: כמו ערב לעומת... דומה.

ר' יצחק: אה, שם ראינו... אה לא, אני אומר שהייתה הלכה דומה שהאב מתחייב. אבל לראות את זה, אינני יודע, לפעמים מדובר על שכר לימוד של גויים, בא דוד ואומר אני אשלם שכר לימוד – הוא לא ישלם. הוא רק אומר. גם האב מוגבל... כלומר, אין לו, הוא יתייסר אבל... ההלכה הזו דבר מציאותי מאוד. בסדר. אומר הרמב"ם: **האב שפסק על ידי...**

הלכה ט"ו: מתי חלה ההבטחה, והדין ביבום

ר' יואל אשר: [[#5]] מתי חל הקנין? מתי הוא מתחייב? עשינו זאת מחייב באמירה, אבל מתי הוא צריך לשלם? עכשיו? כן. האב שמבטיח כסף לבתו לחתונה, **האב שפסק על ידי בתו, לא קנת הבת המתנה עד שיכנוס אותה בעלה.** אין הפירוש שקודם הבחורה קונה את המתנה, זה נעשה שלה, ואחר כך היא מביאה זאת לבעל והבעל קונה זאת ממנה, או קונה את הזכות ממנה. אבל אין זה כך. **וכן הבן לא קנה עד שיכנוס**, אותו דבר הבן: כשהאב מבטיח כסף לבנו החתן, אין הפירוש שזה נעשה שלו אז, אלא שניהם מתכוונים שהקנין ייעשה בחתונה. **שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לכנוס**, הבטחת הכסף היא חלק מהשמחה ששמחים שהילד מתחתן, או שרוצים לעזור לילד שיוכל להתחתן.

לפיכך, יוצאת נפקא מינה של ממש: **הפוסק מעות לחתנו**, אחד הבטיח כסף לחתן של בתו, לחתנו, **ומת קודם שיכנוס**, החתן נפטר, רחמנא ליצלן, לפני החתונה, **ונפלה לפני אחיו ליבום.**

ר' יצחק: נכון. כביכול טוען החתן החדש: הרי הבטחת כסף, זה היה הכסף של בתך, קח, תן לי את הכסף! אומר הוא לא,

ר' יואל אשר: יכול האב לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן, לאחיך רציתי לתת, לך איני רוצה ליתן, לך אינני מסכים. **ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני חכם.** הוא אומר שוב: מכיוון שפסיקת המעות הולכת רק בחתונה, ממילא אם לא התקיימה חתונה והחתן נפטר, אפילו אם יש מציאות שמדובר ביבום, שהחתונה תמשיך להתקיים רק עם אח אחר, אבל את המתנה הרי לא נתן לחתן הזה. המתנה עדיין לא התקיימה.

ר' יצחק: הוא נתן לבתו מבחינה טכנית,

ר' יואל אשר: אבל...

מדוע אין האב צריך לתת את הנדוניא ליבם

ר' יואל אשר: ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, כלומר, הוא אומר... שוב, מכיוון שפסיקת המעות נעשית רק בחתונה, ממילא אם לא התקיימה חתונה, החתן נפטר, אפילו אם יש מציאות שמדובר ביבום, שהחתונה תמשיך להתקיים רק עם אח אחר, אבל את המתנה הרי לא נתן לחתן הזה, המתנה עדיין לא התקיימה, הוא נתן לבתו מבחינה טכנית.

ר' יצחק: אומר הרמב"ם,

ר' יואל אשר: אפילו אם נאמר שהחשבון שלנו הוא שהבעל השני הוא בעל טוב יותר, אתה צריך לפסוק עוד יותר, הוא אפילו תלמיד חכם, הראשון עם הארץ,

ר' יצחק: הוא לא רוצה.

ר' יואל אשר: אבל הוא אינו מחויב. כן, הוא יכול לטעון שאינו רוצה.

ר' יצחק: הוא אוהב עמי הארצות.

ר' יואל אשר: מה רוצים לעשות?

ר' יצחק: אפילו הבת רוצה, היא אומרת, "אבא, הבטחת לי כסף לחתונה שלי", אומר הוא, "לא, הבטחתי לך כסף לחתונה שלך עם יענקל, לאחיו של יענקל לא הבטחתי כסף. את יכולה להתחתן מהיום למחר, אבל אינני מחויב לתת כסף."

ר' יואל אשר: יקום על שם אחיו המת אין פירושו שהוא נעשה יענקל.

ר' יצחק: כאן? הוא מקבל את מה שכבר היה, את הכתובה הוא מקבל, אבל ההבטחה של האב הייתה...

הלכה ט"ז: כשהאב בורח או כשהכלה עצמה פוסקת על עצמה

כשהאב פוסק והולך לו

ר' יואל אשר: הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת, האב הבטיח כסף לחתנו והוא נעלם. **יכולה היא לומר לבעל,** יכולה הכלה לומר לבעל, **אני לא פסקתי על עצמי,** אני לא הבטחתי כסף, **מה אני יכולה לעשות.** כלומר כך: הבעל אינו מתכוון לבוא לחתונה, הוא אומר, דיברו על חתונה עם הרבה כסף אבל הוא הרי נעלם; האשה טוענת לבעל שאי אפשר לעכב אותה, לא אני יצרתי את הבעיה, **מה אני יכולה לעשות.** יפה מאוד, הלשון היא כזו...

ר' יצחק: אבל הסתכל בהלכה הבאה ותראה.

ר' יואל אשר: ואומרים, **או כנוס בלא נדוניא, או פטרני בגט.** היא יכולה לדרוש...

ר' יצחק: היא אינה יכולה לדרוש, הרי היא אינה יכולה לעשות גט, אבל היא יכולה לומר.

ר' יואל אשר: יש... כלומר, היא נמצאת בין קידושין לנישואין, בין אירוסין לנישואין, אם כן גט היא כבר צריכה; אם כן או שתסיים ותכניס אותי בלי הנדוניא, או לפחות לך ועשה גט. היא יכולה במקרה כזה לדרוש לפחות גט.

ר' יצחק: לשון מעניינת.

כשהכלה עצמה פוסקת על עצמה

ר' יואל אשר: אני לא פסקתי מה אני יכולה לעשות. אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה ידה, אבל אם היא עצמה הבטיחה כסף, היא חשבה שתשיג את הכסף, ולמעשה מתברר שקשה יותר

ר' יצחק: להשיג כסף ממה שחשבה,

ר' יואל אשר: אז... היא אינה יכולה לומר, מה אעשה. היא יכולה גם לחכות, **מה אני יכולה לעשות. מה אני יכולה לעשות** לא עובד כאן. **הרי זו יושבת,** היא צריכה לחכות **עד שתמצא מה שפסקה,** עד שתוכל להסדיר שתוכל

ר' יצחק: לתת את הדבר הראוי,

ר' יואל אשר: או עד שתמות. הוא יכול לומר, אינני רוצה לתת לה גט, אינני רוצה לשאת אותה.

דיון: מדוע אינה יכולה לפטור את עצמה בטענת מורדת?

ר' יצחק: שואל הרמב"ם קושיה.

ר' יואל אשר: הרי יש עצה.

ר' יצחק: הרי היא מורדת, מדוע לא תוכל לקבל גט, כמו שלמדנו?

ר' יואל אשר: ולמה לא תפטור עצמה במרדות, מדוע לא תוכל לפטור את עצמה בטענה שהיא מורדת? כמו שראינו שיש מקרה שבו אשה יכולה מבחינה טכנית לקבל גט. הרי אנו יודעים בדרך כלל שהבעל הוא זה שנותן גט. אבל למדנו שיש בזה חידוש, שיש כן דבר כזה שאשה תגרום לגט, שהיא תעשה דברים שיביאו לכך שתקבל גט,

ר' יצחק: אכן בלי כתובה,

ר' יואל אשר: על ידי שתהיה מורדת. אם כן היא יכולה גם לומר, אינני רוצה להתחתן; הרי למדנו ש

ר' יצחק: אפילו ארוסה יכולה להיות מורדת אם אינה רוצה להתחתן, כן, הרי...

ר' יואל אשר: מדוע אתה אומר **עד שתמות,** שהיא צריכה לחכות, ושהוא אינו חייב לתת לה גט? מדוע לא נאמר שהוא חייב לתת לה גט, היא מורדת?

אומר הרמב"ם, **שהמורדת כשהיא ארוסה,** כאשר אחת מורדת כשהיא עדיין ארוסה, הרי **הבעל רוצה לכנסה והיא אינה רוצה.** הבעל בעצם רוצה להתחתן איתה, אלא שהיא אינה רוצה. הרי **הבעל רוצה לכנסה והיא אינה רוצה.** ממילא העצה היא שנותנים לה גט בלא כתובה. **אבל זו,** אבל האשה כאן, במקרה שלנו, האשה שהתחייבה בכסף ואינה מקיימת, הרי **אין הבעל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה,** הבעל אינו רוצה להתחתן איתה עד שתביא את הנדוניא שהתחייבה בה, **והיא רוצה בו,** היא בעצם רוצה את הבעל. **שהרי היא אומרת לו או כנוס או פטור,** היא אומרת: כן, אני מוכנה להתחתן

ר' יצחק: איתך.

ר' יואל אשר: אם כן, נראה לי שמה שהרמב"ם אומר בזה הוא שמורדת היא דבר מיוחד, אין כופין אדם להיות עם מי שהוא נגעל ממנו, מישהו שאינו יכול. כן? מה היה לשון הרמב"ם? אי אפשר לכפות אדם להיות כמו בבית האסורים.

ר' יצחק: כן, אבל מה שהוא אומר הוא...

ר' יואל אשר: אבל כאן אין זו הסיבה, כאן הרי יודעים שהבעל הוא בעל טוב, והיא רוצה להיות איתו, אלא שכאן יש איזו

ר' יצחק: בעיה של כסף. כן, נו. הוא מביא שזו מחלוקת. כלומר, אחרים, הגאונים אמרו שמורדת נותנים לה גט מיד, כמו הגמרא, זה קשור לתקנות האחרונים במורדת, הרמב"ם חילק שמורדת יכולה לקבל גט מיד. הרמב"ם הרי חילק אז קצת. אבל הרמב"ם אומר שאף על פי כן, כאן שונה. מורדת היא אחת שהבעל רוצה בה, נכון? כלומר, הבעל רוצה בה, היא אינה רוצה. כשהיא אינה רוצה בו, אפשר לומר. **אבל זו,** הבעל רוצה... כן, כלומר, סליחה, הבעל אינו רוצה. אה, הבעל אינו רוצה,

ר' יואל אשר: הבעל אינו רוצה כל זמן שהיא אינה מביאה את הכסף.

ר' יצחק: הוא רוצה להמתין.

ר' יואל אשר: היא רוצה, היא רוצה. נראה לי, עיקר הדבר כאן הוא, שהיא רוצה. כשמדברים על כך שיש תקנה איך אשה יכולה לצאת מבעל שאינה רוצה בו. אי אפשר לכפות אותה, היא נחנקת, היא אינה יכולה, תיקנו חכמים, את אמנם מפסידה את הכתובה, אבל את יכולה לקבל גט. אבל כאן האשה רוצה! מה? היא אומרת: "אני מוכנה להתחתן". נו, אז מה? אין לך את הכסף. יש לך בעיה,

ר' יצחק: תביאי את הכסף.

ר' יואל אשר: היא אינה יכולה לומר: "נמאס לי ממנו, אני לא יכולה, אני לא יכולה לגור איתו".

ר' יצחק: אינני מסכים עם הדבר שלך, כלומר, אני צריך ללמוד אחרת. כלומר, אני צריך לומר, לפי הפשט שלך אתה צודק. אבל לפי מה שאני חושב, לא מדובר במאיס עלי, הרמב"ם אינו אומר מאיס עלי, הוא אומר מרדות, נכון? אז אני חושב דבר פשוט כזה. כלומר, מה האדם רוצה? הוא רוצה ללחוץ עליה, בוא נבין מה המחלוקת כאן, כן? המחלוקת כאן היא שהוא אינו רוצה לתת גט. מה הוא רוצה? הוא רוצה שהיא תישאר תקועה עד שתיאלץ להשיג את הכסף. יש לו תכנית, בסופו של דבר זה יהיה טוב לשניהם. כלומר, היא אינה אומרת שהיא שונאת אותו, יש לה רק בעיה עם כסף. היא רוצה, היא חושבת שהיא תתחמק מהכסף, כי היא תאמר: "**כנוס או פטור!**" אין בעיה, תן גט. במילים אחרות, היא אינה רוצה גט, נכון? אגב, לא הוא ולא היא רוצים לקבל גט. מה שהיא רוצה הוא לקבל חתונה בלי נדוניא, והוא רוצה ללחוץ עליה בעניין הנדוניא.

אז אומר הרמב"ם, זו אינה מרדות, מבין? מרדות היא כשאת אינך רוצה להתחתן, כמו שאתה אומר, לא עורכים חתונה, את מורדת, אין בעיה, קחי לך גט. את הרי כן רוצה להתחתן, את רק רוצה להתחתן בלי זה, יש לו את הזכות לעכב אותה ולומר, לא, אני רוצה שתתני את מה שהבטחת. זו סברת הרמב"ם לכל הפחות. והיה להם עוד משהו

ר' יואל אשר: מה שדומה למורדת, אשה שאינה מוכנה לנישואין, אשה שקיבלה קידושין

ר' יצחק: והיא ממשיכה עם

ר' יואל אשר: אחר על דעת השעה, אז היא באמת אינה רוצה,

ר' יצחק: כאן היא באמת רוצה. נכון, אותו דבר, נראה לי שהוא מתכוון לזה. מרדות הרי דיברנו, מרדות יכולה להיות גם בארוסה, אף על פי שלא שייכת עונה,

ר' יואל אשר: אבל היא מורדת מהשלב הבא של הכניסה לחופה.

ר' יצחק: שוין. אומר הרמב"ם,

החילוק בין גדולה לקטנה

ר' יואל אשר: במה דברים אמורים זה

ר' יצחק: מה שאמרתי שאפשר לכפות אותה על ידי שממתינים עם החתונה עד שהיא

ר' יואל אשר: תיתן את הכסף, הוא דווקא **בגדולה** שהתחייבה, וזה קנין אמיתי כזה. **אבל קטנה שפסקה על עצמה**, לקטנה אין באמת זכות לזה, אין מתייחסים אליה ברצינות, הרי **כופין אותו ליתן גט או יכנוס בלא נדוניא**. הוא אינו יכול לומר אמתין לעולם ועד, כי כשהיא התחייבה היא הייתה קטנה, והתחייבות של קטנה אינה התחייבות אמיתית.

ר' יצחק: זה התירוץ?

ר' יואל אשר: זה אכן משעשע שהיא אינה יכולה להתחייב באמת.

ר' יצחק: אז מה בכלל, הרי זה אינו נוגע, הוא אומר שהתחייבות של קטנה אינה פועלת,

ר' יואל אשר: אז אין צורך בכל ה... זה מה שהוא אומר. אבל יש לו גם את הזכות לתת גט.

ר' יצחק: כן, תמיד. אה, כי הוא אינו רוצה, הוא אינו חייב להתחתן, אי אפשר לו, אדם בוודאי אי אפשר לכפות להתחתן. אפשר לכפות אותו לתת גט, אבל לכפות להתחתן אי אפשר.

הלכה י"ז: אדם המתחייב לזון את בת אשתו

גדר ההתחייבות בשעת קידושין ושלא בשעת קידושין

ר' יצחק: אוקיי, אז עכשיו אנחנו יכולים ללמוד חדשה, חדשה לגמרי, יש לזה שייכות למה שעד עכשיו, נכון? זו הלכה חדשה... יש שייכות לכך שכאשר

ר' יואל אשר: אדם מתחייב, האם נעשה מחויב בזה. אה, אבל צריך שיקנו מידו כשמתחייבים?

ר' יצחק: אדם בוודאי יכול להתחייב במה שהוא רוצה. יש כללים מסוימים בזה, אבל יש דבר כזה שאדם מתחייב, מלבד הכתובה וכל הדברים האלה, שהוא נושא אשה שכבר יש לה ילדים, והוא

ר' יואל אשר: מתחייב שהוא יזון את ילדיה.

ר' יצחק: כן? כן.

ר' יואל אשר: "הנושא את האשה ופסקה עמו",

ר' יצחק: היא פסקה איתו,

ר' יואל אשר: היא סיכמה איתו, כלומר היא גרמה לו לפסוק. מעניין שהלשון כל הזמן

ר' יצחק: הוא כך הלוך ושוב.

ר' יואל אשר: כן כן, הולכים הלוך ושוב.

ר' יצחק: נראה לי שהכוונה היא שזה האינטרס שלה,

ר' יואל אשר: היא רוצה את זה לכאורה. **"שיהיה זן את בתה כך וכך שנים"**, שהוא יפרנס את בתה כך וכך שנים, צריך הוא לקיים זאת, **"חייב לזונה אותן שנים שקיבל על עצמו"**, חייב הוא לפרנס אותה את השנים שהתחייב. אומר הרמב"ם, מתי? **"והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין"**, שסיכמו כך בשעת קידושין. אין כוונתו לומר שזה תנאי בקידושין,

ר' יצחק: הוא משתמש בלשון...

ר' יואל אשר: מה זה? אבל הקבלה הייתה בשעת קידושין. הוא אומר שזו הרצינות של קידושין, כמו שמחת הקידושין שאמר קודם.

ר' יצחק: כך אומר המפרש כאן. הכסף משנה אומר כך, כלומר זה הולך עם

ר' יואל אשר: אותה סברא, שכאשר אדם מקדש, נקנה באמירה. נו כן, מה היה הלשון?

ר' יצחק: מיד אחר כך היו קידושין.

ר' יואל אשר: "ועמדו וקידשו". כן. **"אבל שלא בשעת קידושין"**, אז אנשים מדברים סתם כך, מה שאומרים עדיין אינו מספיק, אז צריך או קנין מידו, **"עד שיקנו מידו או שיכתוב בשטר"**, צריך לתת לזה יותר רצינות, או לעשות קנין או לכתוב זאת כשטר. מעניין, כאן נראה שכתיבה בשטר חזקה כמו קנין מידו, לא היה לנו זה עד כאן. קודם היה לנו רק שכתב נראה כמו אמר, מעניין מאוד,

ר' יצחק: כן. כאן אומר הרמב"ם, לא,

ר' יואל אשר: כתב שם פירושו היה סתם כתיבה, או כמו במקום לומר,

ר' יצחק: במקום לומר כותבים בכתב יד,

ר' יואל אשר: שטר הוא דבר אחר. **או שיכתוב בשטר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר**, שעושים קנין או שטר,

ר' יצחק: אז האדם ממש חייב את עצמו.

ר' יואל אשר: שם יבואר מתי אדם נעשה מחויב כשהוא מבטיח למישהו מתנה.

ר' יצחק: סתם באופן התחייבות כללית, אני עושה איתך עסקה, אני אשלם לך.

ר' יואל אשר: מתי מילה מחייבת, ומתי זו רק הבטחה, ואהבה אינה עולה כסף?

כשנתגרשה ונישאה לאחר

ר' יואל אשר: נתגרשה, מה קורה במקרה כזה? אדם קיבל על עצמו לזון את בתה של פלונית. והוא התגרש ממנה בתוך הזמן. **נתגרשה בתוך השנים שקיבל על עצמו לזון את בתה.** והיא, לא רק שהתגרשה, אלא היא עוד הלכה ונישאה לאחר,

ר' יצחק: לשלישי,

ר' יואל אשר: לחמישי, היא ממשיכה הלאה, והיא משיגה הרבה אנשים שיפרנסו את בתה. זה העסק שלה.

ר' יצחק: ופסקה עמו,

ר' יואל אשר: עם בעל חדש, **שיהיה זן את אותה הבת כך וכך שנים. לא יאמר הראשון,** אין הראשון יכול לומר **אם תבוא לביתי אזוננה,** שעד עכשיו מה שאמרתי אפרנס את בתך, הרי היה זה שאת מביאה את הבת אלינו הביתה, והיא יכולה לאכול אצלי, לא? אלא הקבלה שלו היא קבלה אמיתית, והוא צריך לספק לה אפילו באופן שאינה אצלו בבית, **אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא שם אמה.**

ר' יצחק: למקום שהאם נמצאת שם.

ר' יואל אשר: מחמיר עליו מאוד, מעניין מאוד.

ר' יצחק: כי זה פשוט, כי זו התחייבות ממון. כשאדם מתחייב

ר' יואל אשר: אכן כן, אבל הוא היה יכול לומר שההתחייבות הייתה על דעת שאני יודע שהיא אצלי בבית. אה, זה כבר דברים שבלב.

ר' יצחק: זה כבר עסק. גם אני הייתי חושב כך, אבל כאן מתייחסים לזה ממש כעסק.

חיוב שני האבות החורגים וכשהנערה נישאת

ר' יצחק: כשזו בתו, אני מבין שיש דבר כזה. זו אינה בתו, זו סתם נערה זרה שהוא מתחייב לשלם עבורה.

ר' יואל אשר: נכון. **"וכן לא יאמרו שניהם",** שני האבות נפגשים יום אחד, ומתחילים להיאנח זה לזה, אל תשאל מה אני עובר עם האשה הזאת, והם אומרים **"הרי אנו זנין אותה כאחד".** אתה יודע מה? בוא נאמר לאשה שאני מקיים את העסקה שלי, אני מפרנס אותה, ובוא נעשה זאת יחד.

ר' יצחק: כאילו התחלקו בכסף.

ר' יואל אשר: נכון. **"אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות".** וואו. הצליח לה לאשה. אהה. שוין. אני יודע חידוש.

ר' יצחק: במילים אחרות, היא מקבלת כסף כפול, כי יש לה את כל ההתחייבויות? נכון. *ההתחייבות אינה כמו מזונות אשה ובנים שלו, שעיקרם הוא המזונות. זה ממש חיוב ממון, והיא הרוויחה זאת.* כמו שאתה אומר, האשה עושה עסקים טובים מהחתונות.

ר' יואל אשר: כן, ולא רק זה, אלא עוד חידוש מעניין. אותה נערה מצאה בעל חדש שצריך גם הוא לפרנס אותה. כבר טוב לה, שורות של גברים שרוצים לתת לה כסף. *אין אומרים שכשהיא נישאת זה בטל. הרי נאמר כך וכך שנים, הרי זה כך וכך שנים.* הרי **"הבעל חייב במזונותיה ובעלי אמה שניהם",** שני הבעלים המסכנים, **"כל אחד מהן נותן לה דמי מזונות",** שניהם צריכים לתת דמי מזונות מלאים.

ר' יצחק: דמי פירושו כמה שזה היה עולה, כן?

ר' יואל אשר: כאילו זה הפירוש. כן.

הלכה י"ח: גבייה מהיורשים ומהלקוחות כשהאבות החורגים מתים

ר' יואל אשר: "מתו אלו", מה קורה **"מתו אלו שפסקו לזון אותה"?**

ר' יצחק: מתו שני האבות.

ר' יואל אשר: הרי עכשיו היא באה לבקש מהיתומים, החוצפה אינה נעצרת. הרי כך, **"אם קנו מידן או שחייב עצמו בשטר הרי זו כבעלת חוב בשטר",** הרי היא כבעלת חוב בשטר, והנכסים משועבדים לזה, **"וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשועבדין עד סוף הזמן שפסקו".** כמה שהיא צריכה, כמה כסף שהיא צריכה עד שמסתיימות השנים שהתחייבו, אפשר לתבוע מהכסף של הירושה,

ר' יצחק: שמשועבד.

ר' יואל אשר: אבל אם היה זה רק הדבר האחר, שעשו את הפסק בשעת קידושין, שזה נתן לו חומר, אבל לא היה קנין, **"הרי הן דברים שלא ניתנו להיכתב",** נשאר זה דבר שלא נכתבה עליו קבלת קנין, ועל מה שאין עליו שטר, **"אינה טורפת במזונותיה",** הרי אי אפשר ללכת אל הלקוחות,

ר' יצחק: כן? זה מחייב, אבל אין זה ניתנו להיכתב, ממילא היא טורפת רק מנכסים,

ר' יואל אשר: מבני חורין.

ר' יצחק: לא, מבני חורין. מהיורשים, שהם בני חורין,

ר' יואל אשר: לא ממשועבדים. אה,

ר' יצחק: טוב מאוד. עד כאן פרק כ"ג. פרק פשוט מאוד,

ר' יואל אשר: לדעתי.